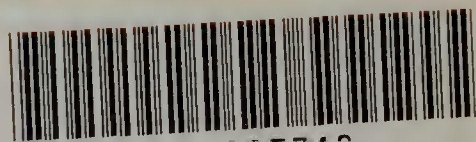
MEDICINSK-HISTORISKE SMAASKRIFTER
VED
VILHELM MAAR
8.

CHR. BARFOED

HAANDS-PAALÆGGELSE

KØBENHAVN
VILHELM TRYDES FORLAG
1914

MEDICINSK-HISTORISKE SMAASKRIFTER

VED

VILHELM MAAR

8

CHR. BARFOED

HAANDS-PAALÆGGELSE

KØBENHAVN
VILHELM TRYDES FORLAG
1914

F. E. BORDING. KØBENHAVN.

Haanden har en stor Magt. Mennesket lægger sin Haand paa Naturen for at omdanne den, og han træder frem som Herre over Jorden gennem en Række af Handlinger. Thi det at handle betyder netop at lade sin Villie og Intelligens træde frem gennem Haandens Gerning. Haanden er derfor i Sproget bleven et Udtryk for det enkelte Menneskes Personlighed. Fra Aandens indre Værksted arbeider Livet sig ud i Haandens ydre Verden, og ved Hjælp af Haanden udfører Mennesket baade sine gode og sine onde Gerninger. Med den byder vi Goddag og Farvel; at give En Haanden er et Tegn paa Agtelse, Venskab og Kærlighed. Paa Haandens Finger bærer man Ringen, ikke alene til Smykke, men ogsaa som Troskabs-Tegn mellem Mand og Kvinde. Den Kunst at læse et Menneskes Karakteer og Fremtid ud af Haanden og dens Linier (Kiromanti, af keir = Haand og manteia = Spaadom) er vel noget, som man kan overlade til Zigeunere og Charlataner, men den viser dog tilbage til en rigtig Erkjendelse af Haandens Betydning for hele Menneske-Livet.

Det er derfor naturligt, at Sproget som et blødt og bøieligt Leer har modtaget Mærker i Ord og Tale-

maader af Haandens Betydning: Handling, Handel, Haandfæstning, haandgribelig, at haandhæve m. m. Ligesaa: at have en gavmild eller karrig Haand ɔ: Karakteer, at beile til en Piges Haand og Hjerte, at være viet til venstre Haand (ikke til den fulde fyrstelige Personlighed), at give sig ind under Ens Haand (en Læges, Sagførers eller Beskytters). En Eiendom eller en Kapital siges at gaae over til den døde Haand, naar den unddrages den fri Omsætning; han arbeider fra Haanden til Munden; han har slaaet Haanden af mig. Haand i Haand. Haand paa Værket! Jeg veed det fra sikker Haand. Jeg giver dig min Haand paa, at det er sandt. Det staaer i din Haand (Magt) at redde ham. Det Hele skete i en Haandvending. Det ligger klart for Haanden. Jeg gør det paa egen Haand (Ansvar). At lægge sin Haand paa Noget var i gamle Dage Betegnelse for Eiendoms-Ret; deraf Emancipation: Frigørelse fra Haandens Eiendoms-Ret. I Forbindelse med Haandens Betydning er det da ogsaa, at de israelitiske Ældste og Pilatus vasker deres Hænder ɔ: frier sig fra Blodskyld (5 Mos. 21 og Matth. 27).

Det græske Sagn fortæller om, at Kong Midas af Guden Bakkus fik Løfte om, at Alt, hvad hans Haand berørte, blev til Guld. Det blev ikke til Lykke for Kongen. Den menneskelige Haand har udført bedre Ting. Den har fra Begyndelsen af været Menneskets første og vigtigste Redskab. Man kan see dette endnu ved Barnet. Ved Hjælp af Haanden har Mennesket øvet den første Skovhugst og Jagt, Fiskeri og Agerbrug; den har han brugt ved Bygning af Bolig, ved det daglige Arbeide, ved Angreb og Forsvar. Ved Hjælp

af den har Vaaben- og Smykke-Smeden udført sin Kunst, og ved Hjælp af den er der forfærdiget og spillet paa den første Strengeleg. Smlgn. Sagnene om Lameks Sønner: Jabal, Jubal og Tubalkain i 1 Mos. 4. Jubals Haand var en Forløber for Haanden paa Nutidens første Violinspillere. I Tidens Løb er den menneskelige Haand lagt paa et stedse større Omraade, og i vore Dage fortsættes denne Haandens Gerning efter en storartet Maalestok i Nutidens rige artikulerede Liv. Ved Hjælp af den undersøger Lægen de Syge og udfører Operationerne (Kirurgi, af keir = Haand og ergon = Gerning). Smlgn. Reliefferne over Porten til Bispebjerg-Hospital. Det Første, som møder Barnet i Fødslen, er en hjælpende Haand, og ved den fortsættes den videre Børnepleie. Med den udfører Kvinden sin Gerning ligefra Arbeidet i Køkken og Kammer til det kunstfærdige Broderi. Da den græske Haand blev lagt paa Marmoret, fremstod der Mesterværker i Statue og i Relief, og det er bestandig ved Hjælp af Haanden som Aandens lydige Redskab, at Billedhuggeren og Maleren udfører sit Arbeide, og at Arkitekten og Ingeniøren tegner deres Planer. Det er derfor med dyb Sorg, at en Mand seer sin Haand lemlæstet eller lammet. Haandens Bevægelser hører ind under Mimikens og Gestikulationens Sprog paa Scenen, og Fingersproget er blevet de Døvstummes Meddelelses-Middel. Ved Hjælp af den nedskriver Videnskabsmanden og Digteren sine Tanker; ved Hjælp af den føres der Correspondance, udføres de mange Enkeltheder og løses de mange Knuder i det dag-

lige Liv. Det er derfor med Respekt, at man seer paa Haandens Gerning, hvadenten det er en Arbeidsmand og Haandværker, som flinkt haandterer sin Spade og sit Værktøi, eller det er den Haand, som hviler paa Klaverets og Orgelets Tangenter. (Jerndorffs Billede af Matthison-Hansen ved Orgelet i Roskilde Domkirke.)

Det at lægge sin Haand paa Noget betød i de gamle Folks Tankegang: at overføre Noget paa en Person, et Dyr eller en Ting. Det i vore Dage saa ofte brugte Ord Suggestion (af latinsk suggero) betyder ogsaa Tilførelse. Dette Noget, som gennem Haandspaalæggelse blev tilført, kunde være meget forskelligt: en Gerning eller et Hverv, en Velsignelse, den Betydning eller Kraft at være Vidne, Syndsforladelse eller Skyld, Straf og Død, Helbredelse og Sundhed. Dette vil formentlig blive klart af den følgende Fremstilling. Haandspaalæggelsen var ikke alene et Tegn, som fulgte med Ordet (signum applicationis), men den virkede samtidig med Ordet, saa at en virkelig Kraft tænktes at blive overført ved den.

OLDTIDEN

Ægypten. Vidnesbyrdene om Haandspaalæggelse er her ikke mange, og man skal i det Hele være forsigtig overfor flere gamle Texter og Mindesmærker med at uddrage Slutninger, da vor Forstaaelse af og Kendskab til de Forhold, der ligger bagved, ofte er ringe. Alligevel kan følgende hidsættes.

Den guddommelige Haand har frembragt de første

Mennesker. Paa et ægyptisk Billede fra Templet i Theben (Luxor), vel fra Tiden 1550—1400 før Kr., sees Guden Chnum med Oxehovedet siddende paa en Stol. Foran ham staaer paa en Pottemagerskive de to første Mennesker, som han har dannet, og han udbreder velsignende Hænderne over dem ɔ: meddeler dem guddommelig Livskraft. — Paa Metternich-Stelen sees en Besværgelses-Formular mod Skorpionsbid. Der fortælles, at Gudinden Isis engang mødte en Dreng, som var bleven bidt af en Skorpion. Der siges da: »Isis lagde sine Hænder (eller Arme) paa Drengen for at genoplive det, som var berøvet Aandedrættet (idet hun sagde): »Tefnets (Tegnet paa Skorpionen) Gift! Kom, kom ud paa Jorden!« (Velvilligst meddelt af Hr. Overbibliothekar Lange). Naar sligt fortælles om Gudinden, kan man gaae ud fra, at Haandspaalæggelsen i Ægypten er bleven brugt blandt Mennesker samtidig med Formularen, og rimeligvis da ogsaa ved anden Helbredelse og Exorkisme (Fordrivelse af onde Aander f. Ex. ved Syge), ligesom vel ogsaa ved Bøn, Indvielse og lignende Leiligheder. — I en Trylle-Papyrus er der flere Gange Tale om at opnaae en guddommelig Aabenbaring. Det paabydes her Mageren, at han skal lukke Øinene paa en Dreng, udtale en Besværgelse over hans Hoved og samtidig berøre hans Hoved med sin høire Haand og Pegefinger; ligesaa skal han lægge Haanden paa Drengens Øine eller lade ham stirre nogen Tid paa et Leerfad eller ind i et Lys, indtil Guddommen forkynder sit Komme ved en straalende Lys-Aabenbaring. Altsaa: Bestrygning med Haanden, Suggestion og hypnotisk Tilstand. — Naar der siges,

at Lægerne eller Præsterne overførte den guddommelige Livskraft til de Syge ved at lægge Haanden paa dem og ved Strygning ned ad deres Nakke og Ryg, er det vel ikke andet end vore Dages Massage.

I de ægyptiske Isis-Mysterier skete Indvielsen ved Haandspaalægning (Apulejus: Forvandlinger IX); ligesaa i de senere persiske Mithras-Mysterier. Muligvis ogsaa i de øvrige græsk-østerlandske Mysterier. Af anden Bevægelse med Haanden kan mærkes, at paa en Mumie-Kiste E. 118 fra Theben fra Tiden 1269—1091 før Kr. paa Ny Carlsberg Glyptothek sees Gudinderne Isis og Neftys hvilende paa det ene Knæ, medens de klagende løfter den høire Arm op over Hovedet. Paa den samme Kiste sees Gudinderne tilbede den Døde (der her tænkes som Osiris), idet de strækker Armene og Hænderne fremad.

I *Indien* og *Østerland* er ogsaa Haandens helbredende Kraft kendt. I den hellige Bog Rigveda, en Samling af Hymner og Anraabelser, som i sin nuværende Skikkelse vel er samlet omtrent ved Aar 800 før Kr., hedder det i X. 60: »Helbredende er denne min Haand, men endnu mere helbredende er den anden her. Den tilfører dig al Helbredelse.« En anden Formular i X. 137 lyder: »Tungen er tilstede som Talens Redskab, og samtidig berører vi dig med de ti-spaltede Hænder, med dem, som er den fuldkomne Aarsag til Sundhed.« Kommentaren tilføier, at samtidig med Berøringen udtales Ordene. — Blandt de Ceremonier efter Grihya-Ritualet, som fandt Sted, naar en frugtsommelig Hustrues Foster skulde blive

en Dreng, hørte, at hendes Mand med Fremsigelse af visse Formularer berørte hendes Navle og Underliv med sin Haand.

Haanden havde i Orienten ogsaa en avlende Kraft. I Mytherne i Thibet frembringer Laherne (Dæmonerne) Børn ved at berøre Kvindernes Legeme med deres Hænder. I Skriftet Milindapanha fortælles, at Sama Kumara fremkom ved, at Asketen Dukula berørte den ligesaa afholdende Asketinde Parika med sin Haand paa den Tid, da hun var modtagelig for Tilnærmelse, og i Kraft af denne Berøring skete Undfangelsen. Ogsaa af Rsi-Matanga bliver en Bramanpige paa den Tid, da hun er modtagelig, berørt ved Navlen med den høire Tommelfinger, og i Kraft deraf føder hun Bramandrengen Mandabya. Man seer gennem disse Legender den østerlandske Dualisme ɔ: den skarpe Sondring mellem Aanden og Kødet og de hellige Menneskers Uvillie overfor Kønslivet. Vi seer det samme hos Jesus og Apostlene, og det gentager sig i hele Kirkens Liv.

Om de mærkelige Ildgængere, som med nøgne Fødder uskadte gaaer over glødende Stene, og som gennem Haandsrækning og paa anden Maade kan give Andre en lignende Kraft, se: Das antike Mysteriewesen af de Jong (Leyden).

I *Babylonien*, hvor Sumerierne havde grundlagt en ældgammel Kultur, og hvor senere de semitiske Kaldæere (de saakaldte egentlige Babyloniere) havde bygget videre derpaa, havde man den sædvanlige Tro, at Sygdom er en Besættelse af onde Aander. Vi finder

den samme Tro i den senere Jødedom hos Jesus og Apostlene. Babylonierne mente, at i Reglen var en saadan Sygdom sendt fra Guderne som Straf for en eller anden Forseelse, og man nævnede forskellige Djævle ved Navn, som besatte de forskellige Dele af Legemet. Paa en Besværgelses-Tavle læser man følgende Ord om en saadan af Guderne hjemsøgt Mand: »Et Menneske, forladt af Gud, overfaldt de (onde Aander); de tilhyllede ham, saaledes som en Klædning tilhyller Legemet, de gik løs paa ham, spyede lutter Gift paa ham, bandt hans Hænder og hans Fødder, trykkede hans Side, besprøitede ham med Galde. Med Forbandelser blev hans Legeme trykket, ved Aandenød og Hoste var hans Bryst svækket, Fraade og Skum fyldte hans Mund. Over dette Menneske brød Jammer og Smerte løs, fuldstændig blev han tilintetgjort, Dag og Nat løb han om, for Smerte kunde han ikke raabe.« Om en Saadan hedder det da: »Gid Herskerinden Gula, som opvækker de Døde, vil helbrede ham med Afviskning med sin hellige Haand.«

Ogsaa i Babylonien og Forasien kendes Troen paa Haandens befrugtende Evne. Nossayrierne, en muhamedansk Sekt fra 9de Aarhundrede, som har bevaret meget af den gamle hedenske Naturopfattelse, paastaaer, at deres hellige Ledere (scheks) ikke har Omgang med Kvinder, men avler Børn ved Haandsbevægelser hen over Kvindernes Underliv. — Om den guddommelige Haand som givende udødeligt Liv kan anføres Digtet om Gilgamesch: Utnapistim (Babyloniernes Noah) med Hustru reddes af Guden Ea

(Bel) ud af den store Vandflod paa Skibet; derpaa fører Guden dem i Land, lader dem knæle ned, velsigner dem (med Haanden) ɔ: giver dem guddommelig Livskraft, og henflytter dem til at boe for bestandigt ved Mundingen af den store Strøm ɔ: Schat-el-Arab.

Et mærkeligt Exempel paa en aandelig Krafts Overførelse ved Haanden findes endnu hos Tacullis-Stammen i det vestlige Nordamerika. Naar en Mand ligger for Døden, kommer »Medicin-Manden« og lægger sine Hænder paa den Døendes Bryst. Derved tænkes den Døendes Sjæl med alle dens Evner som Høvding, Jæger eller lign. at gaae over i Magerens Hænder. Denne gaaer da hen til en af Slægtningene og holder sine Hænder over hans Hoved, blæser i dem og puster dermed Sjælen ud af sine Hænder og ned i Hovedet og i Kroppen paa Slægtningen, hvis første Barn efter denne Ceremoni faaer den Afdødes Navn.

Det er ikke alene Haanden, men ogsaa Foden, som Naturfolkene tilskriver en aandelig Kraft-Meddelelse. Hos Slebs-Araberne, som har bevaret meget af Ur-Semiternes Mærke, helbredte en hellig Kvinde al Sygdom ved at berøre Patienten med sin Haand eller med sin Fod, og den samme Maade bruges af de hellige hylende Derwischer.

Hellas og *Rom*. I Lighed med de gamle Forestillinger fra Ægypten og Asien om de første Menneskers Fremkomst ved Gudens Haand fortælles der hos græske og romerske Forfattere som Apollodor, Ovid og andre, at Prometheus, af overmenneskelig Slægt, dannede det første Menneske med sine Hænder af

Jord og Vand. Visdommens Gudinde Pallas Athene stod ham bi, og Vindene indblæste den Nyskabte Livsaanden gennem Næsen. Constantin Hansen († 1880) har smukt fremstillet denne Mythe i vort Universitets Forhal: Prometheus til Venstre i Billedet har med sine Hænder formet det lille Jord-Menneske, medens Athene med sin høire Haand sætter en Sommerfugl, Sjælens og Livskraftens Symbol, paa hans Hoved.

Gudernes Haand var mægtig over Grækerne, bringende snart Lykke og Velsignelse, snart Ulykke og Straffe. Særlig helbredende er naturligvis Haanden paa Asklepios (Æskulap), Lægekunstens Gud, og hans Datter Hygieia (deraf Hygieine, Sundhedspleie). I Digtning og i Relieffer sees det, hvorledes Asklepios udstrækker sin Haand mod de Syge og helbreder dem. Men ogsaa andre Guddomme som Apollo, Here og Persefone helbreder ved Haandspaalæggelse. Artemis med Tilnavnet Eileithyia (egentlig den Kommende, nemlig som Fødselshjælperske) fremkalder en let Fødsel ved at holde Haanden hen over den fødende Kvinde. Soranos, en græsk Læge fra Efesos i Begyndelsen af det 2det Aarhundrede efter Kr., har skrevet en Deel om Kvindesygdomme og siger ligefrem, at Fødsels-Veer lindres ved Berøring med Hænder. James Cook († 1779) beretter fra en af sine Søreiser, at paa nogle af Sydhavs-Øerne pleiede de Indfødte at helbrede Smerter ved Strygning og Gniden med Hænderne. Altsaa Massage ligesom ved Ægypterne S. 10. Endnu i vore Dage er det Folketro f. Ex. i Tyskland, at Mavesmerter stilles ved, at en Anden lægger sin varme Haand paa den Syges blottede Un-

derliv, hvorved man da gerne ved Suggestion overfører en overnaturlig helbredende Kraft. Hyppige græske Votiv-Billeder til Tak for lykkelig Fødsel viser da ogsaa Gudinden Artemis' Haand med udspilede Fingre som Tegn paa Forløsnings-Kraft. De sammenknugede Hænder og Fingre tænktes at virke hindrende. (Almindelig Trylle-Gestus for at løse og binde.)

Derimod hører det smukke Demeter-Relief fra Eleusis, fra c. 450—440 før Kr., ikke ind under Haandspaalæggelsen, da Persefone her ikke lægger sin Haand paa, men en nu bortfalden Krands eller Ring af Bronce om Hovedet paa den unge Triptolemos.

I Lighed med andre Folkeslags Tro paa Haandens befrugtende Evne uden mandlig Sæd har den græske Tragedieskriver Æskylos, † 456 før Kr., i sin »Prometheus« og i »de Bønfaldende« benyttet et gammelt Sagn. Da Gudinden Here fik Nys om, at den unge Pige Io var udkaaret til at skulle blive Zeus' Elskerinde, forvandlede hun hende til en hvid Kvie, som, forfulgt af en Bremse, blev jaget afsindig gennem forskellige Lande, indtil hun fandt Hvile i Ægypten. Der træffer Zeus hende, giver hende Forstanden tilbage og bestryger hende kærligt med sin Haand. Men denne Bestrygning er ikke alene beroligende og kærtegnende, men ogsaa befrugtende, thi som Følge af denne »beaandende Kraft« føder Io, efter at have faaet sin menneskelige Skikkelse og endnu som Jomfru, Sønnen Epafos (af epafao = jeg berører), som bliver Konge i Ægypten.

Paa sit Billede: »Menneskets tre Aldre« fra 1512

lader Titian Amorinen træde med Foden blidt paa det ene af de to sovende Børn. Følgende rimeligvis en italiensk-østerlandsk Tradition antyder han hermed, at Amorinen med Foden meddeler det sovende Barn den Erotik, som i fuld Blomstring er fremstillet saa smukt til Venstre i Billedet: den unge Hyrde og hans Pige med det gylden-blonde Haar. I Baggrunden sidder en Olding og betragter alvorlig nogle Dødninge-Hoveder. — Om Kong Pyrrhus af Epirus, N. V. for Grækenland, død 272 før Kr., fortælles hos Plutark 3 og hos Plinius 7, at han helbredte Miltsyge paa den Maade, at han traadte den Syge blidt paa Underlivet med sin Fod. Tacitus IV. 81 fortæller, at, medens Vespasian som nyvalgt Keiser opholdt sig i Alexandria i Vinteren 69—70 efter Kr., gjorde han flere Undergerninger. Han helbredte en blind Almuesmand ved at bestryge hans Øine med sit Spyt, og En, der var lam paa Haanden, blev rask ved, at Keiseren sagte traadte paa den med sin Fod. Disse Syge kom til Vespasian efter et Drømmesyn i Serapis-Templet. Plinius, som omkom Aar 79 ved Vesuvs Udbrud, siger i sin Naturhistorie 28, 4, at det er en almindelig Mening, at ved Berøring med Haanden af en Røver, som har lidt en brat Død, helbredes kroniske og akute Hævelser paa Halsen og Halsbetændelse (sanari strumas, parotides, guttura), og at Epilepsi helbredes, naar en Jomfru berører den Syge med sin høire Tommelfinger. Apollonius fra Tyana i Lille-Asien, † 96 efter Kr., drog om i Landene som Filosof og Undergører. Han sagdes, efter Nypythagoræernes Levevis, at afholde sig fra Kød-

spiser, Vin og Kvinder. Han uddrev onde Aander, gjorde Blinde seende og helbredte Lamme. Hans Levnedsbeskriver Filostrat ved Aar 230 efter Kr. fortæller i IV 45, at han i Rom opvakte en ung Pige af fornem Byrd fra Ligbaaren, idet han bøiede sig ned over hende, rørte ved hendes Haand og tilhviskede hende nogle hemmelige Ord. Denne Fortælling er ikke, som nogle Theologer mener, en Efterdigtning af Fortællingen i Luk. 7: Jesus opvækker Enkens Søn af Nain.

Naar Grækerne og Romerne bad til Guderne, lagde de ikke de flade Hænder mod hinanden, saaledes som man endnu gør indenfor Romerkirken, eiheller foldede de Hænderne, en Skik, som synes at tilhøre de gotisk-germanske Folk, men de strakte Armene og de flade Hænder op mod Himlen (tendere palmas). Smlgn. den smukke bedende Dreng i Berlin. De første Kristne har ogsaa brugt denne Skik efter 1 Tim. 2, skrevet til Timotheus, Biskop i Efesus paa Vestkysten af Lilleasien. Smlgn. flere Billeder af Orantes eller »Bedende« i de kristne Katakomber ved Rom. Haanden, ført op til Kinden, betyder Sorg, smlgn. de græske Relieffer, hvor de Efterlevende siger Farvel til de Døde. Selve Haandsrækningen paa disse Relieffer betyder ikke altid Farvel. Naar saaledes paa et romersk Grav-Relief en Mand og en Kvinde giver hinanden Haanden, da betyder dette kun, at de viser sig som Ægtefolk (Heiberg: Attiske Gravmæler 1895, S. 95). Saaledes er det heller ikke til Afsked, at Marchese del Vasto lægger Haanden paa Brystet af sin unge Hustru, Maria af

Arragonien, paa Titians »Davalos-Allegori« fra 1533 i Louvre. Ikke heller er det Afskeds-Scene, naar Manden paa Rembrandts »Boas og Ruth« (eller Jødebruden) fra 1664 i Amsterdams Rijks-Museum lægger Haanden paa Brystet af den unge Pige. Denne Haandbevægelse betyder i Datidens Sprog kun: de To hører sammen.

Israel. Vore fem Mosebøger er ikke skrevne af Moses, som døde c. 1280 før Kr. De er i deres nuværende Skikkelse nedskrevne i Tiden fra 700—400 før Kr. paa Grundlag af gamle Sagn, Beretninger og Lovbestemmelser, hvoraf vistnok flere af de sidste hidrører fra Moses' Tid.

I den første Skabelses-Beretning i 1 Mos. 1 skaber Gud det første Menneske-Par. Derefter velsigner han dem (med paalagte eller over dem udstrakte Hænder) ɔ: han giver dem den guddommelige Livskraft til at leve og forplante sig paa Jorden gennem lange Tider. I den anden Beretning i 1 Mos. 2 fortælles, i Lighed med andre Folkeslags Forestillinger, at Gud danner det første Menneske, Adam, af Jord og indblæser ham Livsens Aandedrag gennem hans Næse. Smlgn. det græske Prometheus-Sagn og den ægyptiske Gud Horus, som med sin Haand holder Hankekorset, Livets Symbol, op til den Dødes Næse. I Markuskirken i Venedig findes en Mosaik, hvor den gamle Kunstner paa græsk Vis lader Gud gøre Adam levende ved, at han med sin Haand holder et lille nøgent Barn med Sommerfugle-Vinger, en virkelig Psyke, op under Adams Mund og Næse. — Iøvrigt

veed vi fra det gamle Testamente, hvor mægtig Guds Haand er baade i Aandens og i Naturens Rige. Den styrer Verden, Folkeslagene og den Enkeltes Liv; med sin Haand kløver Gud det røde Havs Vande, saaat de staaer som en Mur paa begge Sider af Israeliterne (2 Mos. 14, Psalme 136), og han lægger sin Haand paa Profeterne, saaat de taler drevne af hans Aand. (Jes. 8, Jerem. 1, Ezek. 1 og 37).

I 1 Mos. 24 siger Abraham i Kanaans Land ved Aar 1950 før Kr. til sin ældste Svend (Eliezer?): »Læg din Haand under min Hofte, og sværg mig til, at du ikke vil tage til Hustru for min Søn Isak nogen af de kananitiske Piger her i Landet.« Man seer, at denne Skik med Haandspaalæggelse allerede paa dette Tidspunkt er ældgammel; thi den er en Ændring af en tidligere i Slægtens Naturtilstand, hvor den Sværgende lagde sin Haand paa selve Avle-Lemmet som Sæde for den guddommelige Livskraft, formentlig for at kalde Guden til Vidne. (Overførelse af Betydning som Vidne til Lemmet.) Denne Form for Fallus-Dyrkelsen er i Tidens Løb bleven ændret til Berøring af Hoften, hvorfra man mente, at Avlekraften udgik, smlgn. Talemaaden: »at være udgaaet af Ens Hofte« som ensbetydende med Efterkommer i 1 Mos 15 og 46, 2 Mos. 1. — Af anden Brug af Haanden udenfor Ritus kan mærkes, at under Bønnen strakte Israeliterne de flade Hænder op mod Himlen ligesom Grækerne; i 1 Mos. 48 velsigner Jakob sine to Sønnesønner Efraim og Manasse med Haandspaalæggelse, ɔ: han overfører dermed til dem en virkelig lykkebringende Kraft. — Da Tamar, Da-

vids Datter, beskæmmet gaaer bort fra sin Halvbroder Amnon (2 Sam. 13), sønderriver hun sine Klæder, raaber høit og lægger Haanden over sit Hoved ligesom de klagende ægyptiske Kvinder.

Den udførlige Brug af Haandspaalæggelsen indenfor den israelitiske Ritus lærer vi at kende af Mose-Lov. Her skal kun omtales Hovedpunkterne. Ved Præste-Indvielsen i 2 Mos. 29 og 3 Mos. 8 indvier Moses Aron til Ypperstepræst og hans Sønner til Præster ved at salve dem paa Hovedet med Olie. Dernæst foretages en Offerhandling, hvor Aron og hans Sønner lægger deres Haand paa Offerdyrenes Hoved foran det store Alter i Tabernaklets Forgaard ɔ: de lægger deres Syndeskyld paa Dyrenes Hoveder. Derefter slagter Moses Dyrene og udgyder Blodet paa Altret. Den samme Haandspaalæggelse sees ogsaa ved de forskellige Arter af Offre i 3 Mos. 1—7. De offrende Personer førte Dyret frem foran Altret, lagde Haanden paa dets Hoved, for at Dyret skulde udføre deres Hensigt: at være en Gave til Gud eller et Sonoffer for dem. Dernæst slagtede de Dyret. Først nu begyndte Præstens Virksomhed: at bringe Blodet, det livsbærende Stof, til Altret. (3 Mos. 17 og 5 Mos. 12).

Ved den store Forsoningsfest (3 Mos. 16) i Tisri (Oktober) fungerede Ypperstepræsten alene. Han lagde sin Haand paa Hovedet af Tyren, de to Væddere og den ene Buk, slagtede disse Dyr og bragte Blodet i en Spand ind i det Allerhelligste, hvor han stænkede det paa »Naadestolen« ɔ: den massive Guldplade, der tjente som Laag over Pagtens Ark. Der-

paa lagde han begge sine Hænder paa en anden Buk, bestemt til Azazel. Dette Ord betyder enten Navnet paa en Ørken-Aand, eller det er en Verbalform: »til at borttage« (Folkets Synder). Samtidig med denne sidste Haandspaalæggelse bekendte Ypperstepræsten Folkets Synder, ɔ: han lagde denne Syndebyrde paa Dyrets Hoved, hvorefter Bukken af en paalidelig Mand blev ført ud i Ørknen og overladt til sig selv. Paa denne Maade blev Folkets Synd aarlig fjernet fra det.

Denne israelitiske Brug af Haandspaalæggelsen kendes ikke hos de øvrige gamle Kulturfolk af større Betydning. Den synes at tilhøre Kananiterne og omboende Folk. Synagogen og Kirken hævder, at Gud har paabudt den gennem Moses. Den holdt sig gennem lange Tider hos Jøderne, indtil den sammen med Alter- og Offertjenesten ophørte ved Ødelæggelsen af Jerusalems Tempel i Aaret 70 efter Kr.

Efter 3 Mos. 24 og 5 Mos. 13 og 17 skulde, naar en Mand blev greben i Afguderi, Vidnerne lægge deres Hænder paa hans Hoved, og paa denne Maade overføre Døden paa ham. Derefter blev Manden stenet. — I 5 Mos. 34 fortælles, at, da Moses blev gammel, indsatte han Josva til sin Efterfølger ved Aar 1280 før Kr., og Josva blev fyldt med Visdoms Aand, fordi Moses lagde sine Hænder paa ham. Smlgn. 4 Mos. 27.

Israel anvendte ogsaa Haandspaalæggelsen i Forbindelse med Salvingen.

Denne Skik fik senere stor Betydning i Europa ved de franske og engelske Konger som tilførende dem en guddommelig Lægekraft. At salve med Olie var

en gammel Skik i Kanaans Land, førend Abraham fra Babylonien og hans Efterkommere ved Aar 1900 tog Bolig i Landet. Kananiterne oprejste Stene (Masseber) og udgød Olie over dem som Offer til den i dem boende Guddom; en lignende Tankegang leder Jakob, da han oprejser en Sten og salver den med Olie efter Drømmen med Himmelstigen i 1 Mos. 28. Mose-Lov (2 Mos. 29—30 og 40; 3 Mos. 8) optog Salvingen ved Indvielsen af de Personer og Redskaber, som benyttedes i Guds Tjeneste, og Tankegangen har sikkerlig været den, at samtidig med Ordet blev gennem Haanden og Olien tilført en hellig Kraft. Paa denne Maade blev Guds Aand overført til Ypperstepræsten, Præsten og senere til Kongen. Derved delagtiggjordes Præsterne og Kongerne i Guds hellige Lov paa en særlig Maade, og hans Aand hvilede over disse »Guds Salvede«. Den første Konge i Israel Saul salves af »Seeren« Samuel efter Guds Befaling ved Aar 1020 før Kr.; at han ogsaa har baaret Krone (ɔ: et Diadem), sees af 2 Sam. 1. Under Paavirkning af denne Salving, men tillige, som det synes, ved Mødet med en larmende Profet-Skare, kom Guds Aand over Saul, og han begyndte at »profetere« ɔ: han kom i religiøs Ekstase (1 Sam. 10). Det Samme sees i andre asiatiske Guddommes Dyrkelse og ved Bakkus-Togene i Grækenland. Derimod fremgaaer det af 1 Sam. 16, at Guds Aand kom over David alene paa Grund af, at Samuel salver ham til Sauls Efterfølger. I 2 Kong. 11 kroner og salver Ypperstepræsten Jojada ved Aar 800 den syvaarige Joas til Konge i Jerusalem. Salvingen betyder

den guddommelige Indvielse, Kronen (Diademet) den verdslige Magt. Israels forventede store Konge, som skulde oprette Fredens og Retfærdighedens Rige her paa Jorden, eller efter en senere Mening: opbrænde den onde Jord og oprette Riget i Himlen, kaldes da ogsaa Messias ɔ: den Salvede, fordi han skulde være Præst, Profet og Konge. Guds syvfoldige Aand skulde hvile over ham (Jes. 11.) I Hebraisk betyder maschak: han stryger over med Haanden, salver; Tillægsmaaden: maschiak (Messias) = salvet. I Græsk betyder krio: jeg stryger over med Olie; Tillægsmaaden: kristos = salvet. Vi veed, at enkelte Profeter virkelig blev salvede, men i en anden Betydning siges det, at Gud salver Profeterne med sin Aand til at forkynde hans Villie som f. Ex. i Jes. 61 til at forkynde det glade Budskab: at Dommedag er nær, at Fredens og Herlighedens Rige snart skal begynde.

Vi saae Haandspaalæggelsen uden Salving, da Moses indsatte Josva som sin Efterfølger. En lignende Haandspaalæggelse (Semika, græsk: keirotesia) brugtes ogsaa af de senere Jøder ved Indsættelsen af Skriftlærde i Synedriet ɔ: den øverste Domstol, hvor Præsternes Aristokrati forenede sig med Farisæernes Skriftlærdom. Man beraabte sig paa en ældre Beretning. I 4 Mos. 11 fortælles, at Moses samlede 70 Ældste af Israels Menighed foran Tabernaklet. Gud steg da ned fra Himlen, talte til dem i Skyen, og tog noget af Moses' Aand og lagde den (altsaa med Haandspaalæggelse) paa de 70 Ældste, hvorefter de »profeterede« ɔ: kom i religiøs Ekstase. Den senere jødiske Legende-Tradition (Haggada) fortolker denne realistiske Fremstil-

ling saaledes, at Moses (ved Aar 1300 før Kr.) paa Guds Befaling har indviet disse Ældste ved Haandspaalæggelse til at være hans Medhjælpere. Disse skulde da senere have indviet Andre, og saaledes skulde der have dannet sig en uafbrudt Række af hellige Mænd, opfyldte gennem Haandspaalæggelse af den oprindelige Guds Aand hos Moses, lige indtil Synedriet blev oprettet omtrent ved Aar 200 før Kr. Det historiske Bevis for denne uafbrudte Række mangler dog. Denne Haandspaalæggelse ved Indvielse blev anvendt af Jesus og Apostlene og gik saaledes over i Kirken.

Det er mærkeligt, at, ligesaa rigt som det gamle Testamente er paa Undergerninger i Almindelighed, ligesaa fattigt er det paa underfulde Helbredelser, gjorte ved Menneske-Haand. De hyppige Djævle-Uddrivelser hører til Jødedommens senere Tid ɔ: Tiden fra 500 før Kr. og nedefter, da Jøderne havde faaet Læren om Djævlen som Guds store Modstander (den persiske Ahriman) og de mange mindre Djævle fra andre Folkeslag. I 1 Kong. 17 og 2 Kong. 4 fortælles, at Profeterne Elias og Elischa ved Aar 850—30 før Kr. opvækker to døde Børn ved at lægge sig hen over Ligene og berøre dem.

I Siraks Bog 38 fra 170 før Kr. siges: »Ær en Læge med den Ære, som tilkommer ham, for at du kan bruge ham i din Nød. Thi Herren har ogsaa skabt ham«. Og sammesteds beskrives, hvorledes Apothekeren sammensætter Lægemidler og bliver ikke færdig dermed, førend der kommer Sundhed paa Jorden, ɔ: i det forventede Messias-Rige. Der er ikke Tvivl om, at den senere Jødedom ogsaa har draget Nytte

af de bekendte græske Læger (Hippokrates og andre). Men, naar Lægens Kunst glippede, søgte man til Djævle-Uddriverne og de overnaturlige Helbredelser, se f. Ex. den Skare af Syge, som paa Joakim Skovgaards Billede styrter sig frem mod Bethesda Dam for at komme først, efter at Englen har sat Vandet i Bevægelse med sin Haand. (Joh. 5).

Jesu Haandspaalæggelser. Ved Aar 28—30 efter vor Tidsregning ɔ: under Keiser Tiberius traadte Jesus (ɔ: Josva) frem. Han blev døbt af Johannes Døberen, ved hvilken Leilighed Haandspaalæggelse formentlig ikke er bleven anvendt, men hvor Gud efter Peters Ord i Apostl. Gern. 10 salvede Jesus med Helligaanden og med Kraft, saaledes at han gik omkring i Landet, gjorde vel, og helbredte alle dem, som var overvældede af Djævlen. Disse Peters Ord er ret betegnende for Jesu Gerning: han var ikke saa meget Sjælesørger i Nutidens Forstand, han var mere den store Djævle-Uddriver og Undergører. Dertil var han Profet om det kommende Messias-Rige og lærte ligesom de gamle Profeter om, hvorledes Mose-Lov paa aandelig Vis skulde opfyldes i dette Rige f. Ex. Bjergprædiken i Matth. 5—7. Gamle Sagn og senere Digtere blandt Hedningene talte om en Guldalder i Slægtens Begyndelse, og at denne skulde vende tilbage. Israels Profeter havde ogsaa bestandig talt om dette Herlighedens Rige med Retfærdighed, Sundhed og Fred; i den senere Jødedom voxede Forventningerne om Messias' snare Komme og om »Rigets« Grundlæggelse enten her paa Jorden eller i Himlen.

Men alle disse jødiske Forkyndere begik den Feil: at henlægge Dommens Dag og det nye Rige til deres egen Levealder eller til den nærmeste Fremtid. Jesus optog nu denne Tanke og begik den samme Feil: denne usle Jord, gennemtrængt af Djævlens Løgn, Mørke og Uretfærdighed, skulde snart opbrændes, og den nye Tingenes Tilstand komme. Som Messias siger Jesus: »Ild er jeg kommen at kaste over Jorden, og hvor vilde jeg, at den var opbrændt allerede!« (Luk. 12.) Disse og lignende Ord er den røde Traad i Jesu Forkyndelse. Dette er »den kristne Glæde«, at denne Verden med det Første skal ødelægges, og at de Troendes Forløsning stunder til. Derfor prædikede Jesus ligesom Johannes Døberen Bod og Omvendelse førend den store Katastrofe, og forkyndte Syndernes Forladelse for dem, som omvendte sig fra de store Synder og det sædvanlige verdslige Liv (Matth. 3—4). Han raadede de Fuldkomne til ugift Stand, Fattigdom, Vaagen, Fasten, Bøn, Askese og Verdensforsagelse, for at de ikke skulde være besværede med denne Verdens Ting, naar »Dagen« kom. Naar Guds Rige da kom med Sundhed, Fred og Retfærdighed, skulde alle Forurettede og Dagslidere, alle Syge og Fattige faae det godt. Om selve den himmelske Tilstand har Jesus ikke sagt Mere, end hvad enhver oplyst Jøde eller Hedning paa den Tid vidste. Da Jesus havde »Guds Aand«, kunde han uddrive Djævle, helbrede Syge med Haandspaalæggelse eller ved det udtalte Ord og opvække Døde. Man stod jo paa Tærskelen af den underfulde Messias-Tid.

Det ældste af vore fire Evangelier, Markus-Evan-

geliet, er skrevet ved Aar 65—70. I Cap. 1 fortælles, at Simon Peters Svigermoder laae syg af Feber i Kapernaum ved Genesaret-Søen. Jesus gik da ind til hende, greb hendes Haand og reiste hende op, saaat Feberen forlod hende. Derpaa førte de alle Byens Syge og dem, som var besatte af Djævle, til Huset. Jesus helbredte de Syge (ved Haandspaalæggelse) og uddrev Djævlene (ved en bydende Haandsbevægelse). Jesus har delt den sædvanlige jødisk-østerlandske Tro, at mange Sygdomme beroede paa Djævlebesættelser.

Mark. 3. Jesus opholder sig ved Bredden af Genesaret-Sø. Han bestiger en Fiskerbaad, fordi Mængden trængte ind paa ham. Thi han helbredte Mange, saaat Alle, som havde Sygdomme, styrtede ind paa ham. Smlgn. Cap. 6: Medens Jesus drog omkring i Byerne i Galilæa, blev de Syge lagte frem paa Torvene, og de bad, om de blot maatte røre ved Sømmen paa hans Kjortel. Paa den Maade blev de helbredte. Romerkirken, som hævder, at Jesu Kjortel opbevares i Domkirken i Trier, mener da ogsaa, at der skeer Helbredelser ved Berøring af den.

Mark. 5. En Synagogeforstander Jairus kom, faldt ned for Jesu Fødder og sagde: »Min Datter ligger for Døden, kom og læg dine Hænder paa hende, at hun maa blive frelst fra Døden.« Jesus gik bort med ham. Midt i Folketrængslen rørte en blodsottig Kvinde ved ham. Hun havde i tolv Aar lidt af Sygdommen (stærke Menstruations-Blødninger) og havde anvendt alle sine Penge paa Læger. Nu mente hun, at hun ved Berøring af Jesu Klædebon kunde blive helbredet, og dette skete ogsaa. Samtidig mærkede Jesus,

at der udgik en Kraft fra ham. Han vendte sig om, saae Kvinden, som faldt ned for hans Fødder, og sagde til hende: »Din Tro har frelst (ɔ: helbredet) dig.« Derpaa kom han til Jairus' Hus. De sagde, at Pigen var død, men Jesus gik ind i Huset, tog Pigen ved Haanden og sagde: »Talita kumi« ɔ: Pige staa op! Den tolvaarige Pige reiste sig op og gik omkring blandt de andre.

Mark. 6 fortæller om Disciplenes Vandring rundt i Landet. Efter Cap. 3 havde Jesus nemlig udvalgt sig tolv Apostle. Efter Matth. 19 og Luk. 5 havde disse Mennesker forladt Alt ɔ: Hustru og Børn, Hjem og Beskæftigelse, for at følge Jesus efter i fuldkommen Verdensforsagelse. Jesus havde, formentlig ved Haandspaalægning, givet dem Magt til at helbrede Sygdomme og uddrive Djævle. Nu i Cap. 6 fortælles, at de gik ud i Landet og prædikede Omvendelse (thi Dommedag var jo forestaaende), ligesaa drev de mange Djævle ud og salvede mange Syge med Olie og helbredte dem. Smlgn. Udsendelsen og Tilbagekomsten af de 70 Disciple i Luk. 10.

Mark. 7. Ovre ved Dekapolis, Øst for Genesaret-Sø, førte de engang en Døvstum til Jesus og bad, om han vilde lægge Haanden paa ham. Jesus tog ham til en Side, afsides fra Mængden, lagde sine Fingre i hans Øren, spyttede (paa sin Haand) og rørte ved hans Tunge, saae op mod Himlen, sukkede og sagde: »Effata« ɔ: luk dig op! Strax aabnedes hans Øren, og hans Tunges Baand løsnedes, saa at han talede rigtigt. Spyttet, navnlig det fastende, ansaaes i Oldtiden som Helbredelses-Middel. Nu ved Frem-

bruddet af Messias-Tiden skulde alt det »løses«, som Djævlen havde »bundet«. Den Blinde skulde see, den Døve høre, den Stumme tale og den Lamme gaae, samtidig med, at Evangeliet eller det glade Budskab om det forestaaende Guds Rige blev forkyndt for de Fattige og Ringe, Jes. 35 Matth. 11. Thi dertil blev Messias sendt: at han skulde »løse Djævlens Gerninger« (1 Joh. 3).

Mark. 8. I Betsaida ved Genesaret-Sø førte de en Blind til Jesus og bad, om han vilde røre ved ham. Han tog den Blinde ved Haanden, førte ham udenfor Byen ɔ: afsides fra Mængden, spyttede i hans Øine og lagde Hænderne paa ham. Derpaa spurgte han ham, om han saae noget. Den Blinde sagde: »Jeg seer Menneskene som Træer gaae omkring.« Jesus lagde da atter Hænderne paa hans Øine ɔ: meddelte ham paany Lægekraft og bragte ham til at see klart. I Johannes-Evangeliet (fra Tiden 90—100) i Cap. 9 fortælles, at Jesus helbredte en Blindfødt i Jerusalem saaledes: han spyttede paa Jorden, lavede (med Fingrene) en Slags Salve af Jord og Spyt, og smurte det paa den Blindes Øine. Derefter sagde han til ham: »Gaa hen og vask dig i Dammen Siloam.« Dette gjorde Manden og kom seende tilbage.

Mark. 10. Nogle Forældre (Mødre) kom og bad Jesus, om han vilde røre ved deres Børn ɔ: lægge Hænderne paa dem, vel i den Tro, at han dermed kunde tilføre dem en Aandens Kraft, saaledes at disse Børn kunde blive skikkede til at indgaae i det forestaaende Messias-Rige. Det har været Børn vel i en Alder af 4—8 Aar. Disciplene vilde forhindre det, men Jesus kaldte Børnene hen til sig, disse smaa

Drenge og Piger, som nøgne løb rundt, og som endnu nøgne løber rundt paa Gader og Veje i Østerland. Jesus tog dem i Favn og velsignede dem ɔ: med Haandspaalæggelse, idet han sagde, at saadanne Børn netop hørte til Guds Rige. Jesus mener dermed, at de havde ingen Kønsbevidsthed og ingen Skamfølelse. Dette at være hævet over Kønsforskellen er netop et Tegn paa den himmelske Tilstand: Adam og Eva i Paradiset efter 1 Mos. 2. Smlgn. Matth. 22 og Luk. 20. I Opstandelsen ɔ: i den nye Tingenes Tilstand, naar denne onde Verden er forbi, tager man ikke til Ægte. Deraf har Kloster-Moralen dannet Ordet Coelibat ɔ: det himmelske Liv eller ugift Stand, uden kønslig Omgang.

Mark. 10. Jesus helbreder ved Udgangen af Jeriko den blinde Bartimæus, uden dog at der nævnes nogen Haandspaalæggelse. Men i den tilsvarende Fortælling i Matth. 20 berettes det saaledes: To Blinde, som sad ved Jerikos Port, raabte til Jesus: »Du Davids Søn, forbarm dig over os.« Jesus spurgte dem: »Hvad vil I, at jeg skal gøre ved Eder?« De siger nu ikke, som Nutidens Præster kunde ønske det: »Herre, giv mig mine Synders Forladelse og Fred for min Sjæl.« Men de beder om, at de maa faae deres Syn, og Jesus siger dem intet bebreidende Ord i saa Henseende. Det er den fysiske Side, Sygdommen, som Jesus her vil helbrede, og han lægger da ogsaa Haanden paa deres Øine og helbreder dem. Naar Jesus derfor i Mark. 10 siger til den blinde Bartimæus, ligesom til den blodsottige Kvinde i Cap. 5: »Din Tro har frelst dig«, da betyder disse Ord

ikke i lutheransk Tankegang: »Din Tro, og ikke dine Gerninger, har skaffet dig Adgang til Gud«; thi dette lutheranske Spørgsmaal vedkommer ikke Fortællingen. Jesus tænker ligefrem paa den legemlige Helbredelse. Smlgn. Jakobs Brev Cap. 5: »Troens Bøn skal frelse (ɔ: helbrede) den Syge.«

I Mark. 16 siger Jesus, at disse Tegn skulde følge de Troende i den kommende Tid ɔ: i den korte Eftertid, inden Verdens Ende og Dommens Dag kom. »I mit Navn skal de uddrive Djævle, de skal tale med nye Tunger, de skal kunne tage paa Slanger, og dersom de drikker Gift, skal det ikke skade dem. Paa de Syge skal de lægge Hænderne, og de Syge skal helbredes.«

Af Lukas-Evangeliet, skrevet ved Aar 80—90 af den samme Mand, som i Kol. 4 kaldes Læge, kan henvises til Cap. 13, hvor Jesus med Haandspaalæggelse helbreder en kroget Kvinde, som »Satan havde bundet« i atten Aar.

I de romerske Katakomb-Fresker fra Oldkirken fremstilles ofte Jesus helbredende alene ved Ordet og med en bydende Haandbevægelse, eller berørende f. Ex. Lazarus-Mumien (Joh. 11, 44) med sin Stav. Hos Undergøreren figurerer Staven som den forlængede Arm og Haand. Smlgn. Aarons og Moses' Undergerninger i Ægypten, ved det røde Hav, og ved Klippen i 2 Mos. 7—8, 14 og 17. Paa samme Maade sees Jesus helbrede med udstrakt Haand i de samtidige og senere Mosaiker i Kirkerne, hvoraf nogle fra det 12te Aarh. i Monreale paa Sicilien her gengives: Jesus helbreder en stum Besat (Matth. 9), der er frem-

stillet med Lænker om Fødderne; ligesaa en Spedalsk, fuld af Pletter eller Bylder over hele Legemet (Matth.

Fig. 1. Jesus helbreder en stum Besat (Matth. 9). Jesus helbreder den Spedalske (Matth. 8). Mosaik fra 12. Aarh. i Monreale.

8); fremdeles: Jesus helbreder den Lamme, der paa Sengen er firet ned gennem Taget (Mark. 2), og den visne eller lamme Haand (Mark. 3). Ved Febersyge,

Blinde, Døve, Stumme og Lamme ɔ: ved mere rolige Sygdoms-Tilfælde anvender Jesus ofte den egent-

Fig. 2. Tilhøjre: Jesus helbreder den Lamme (Mark. 2). Mosaik fra 12. Aarh. i Monreale.

lige Haandspaalæggelse; ved de urolige Syge: Epileptikerne og de Afsindige maatte Djævlen i Reglen drives ud ved Exorkisme (af exorkizo = jeg besvær-

ger) i Forbindelse med en bydende Haandbevægelse. Disse Djævle-Uddrivelser spiller en stor Rolle i

Fig. 3. Tilvenstre: Jesus helbreder den visne (lamme) Haand (Mark. 3). Mosaik fra 12 Aarh. i Monreale.

Jesu Liv og i det nye Testamente, men de omtales ikke gerne af Nutidens oplyste Præster. Vor Kristendom er jo ogsaa temmelig forskellig fra det ny Te-

stamentes. Eller man henviser til, at Jesus i Nutiden uddriver f. Ex. Hovmodets og Vantroens, Løgnens og

Fig. 4. Jesus uddriver Djævle af den Besatte (Mark. 5). Mosaik fra 5. Aarh. i Ravenna.

Drukkenskabens Djævel af Menneske-Hjerterne. Men herom er der ikke Tale i det ny Testamentes Djævleuddrivelser. Det er igen den fysiske Side af Sagen,

Sygdoms-Djævlen, som Jesus vil uddrive. Et Par af disse Uddrivelser skal her omtales.

Mark. 5 har den bekendte Fortælling om den Besatte paa den østlige Side af Genesaret-Søen, som havde sprængt sine Lænker og Bøier. Jesus uddriver af ham en Legion ɔ: en Mængde Djævle. Disse beder Jesus, om han vil drive dem i en Flok Svin, som græssede i Nærheden. Dette gør Jesus, men Svinene bliver derved rasende og styrter sig ned i Søen. Smlgn. et Mosaik-Billede fra 5te Aarh. i Ravenna. Mark. 9 fortæller, at, medens Jesus var oppe paa Forklarelsens Bjerg og talte med Moses og med Elias, havde Disciplene nede ved Bjergets Fod forgæves søgt at uddrive Djævlen af en besat Dreng. Smlgn. Rafaels Transfigurationen fra 1519 i Vatikanet. En frisindet Nutids-Læser vil heller ikke tænke paa nogen Djævle-Besættelse ved denne Leilighed, men paa et Tilfælde af Epilepsi: de voldsomme Trækninger, Drengen falder til Jorden, Fraaden, Tænderskæren, dødlignende Afmagt. Men den Troende, som ikke kan antage, at Jesus ved saadanne Leiligheder har taget feil, eller at han har forholdt Jøderne Sandheden i en saa vigtig Sag, maa holde fast ved Djævlebesættelsen. Da Jesus kom ned af Bjerget og saae Drengen ligge dér paa Jorden, truede han Djævlen og sagde: »Jeg byder dig at fare ud af ham.« Da skreg og sled den onde Aand meget i ham og foer ud af ham, hvorefter han blev liggende ligesom død. Jesus tog ham ved Haanden og reiste ham op. Denne Beskrivelse gælder et typisk epileptisk Anfald, men Drengens Epilepsi behøver derfor ikke at være helbredet. Jesus

føjer til: »den Slags Djævle drives ikke ud uden ved Bøn og Faste« ɔ: uden ved et strengt afholdende Liv hos Undergøreren — Ord, hvorved Jesus ydermere viser sig som følgende den almindelige Anskuelse, at særlig de afholdende Mennesker var de stærkeste Undergørere og Djævle-Uddrivere. Bøn og Faste er derfor to Tvilling-Søstre i det nye Testamente. Jesus selv faster i 40 Døgn førend sit Møde med Djævlen i Matth. 4. — I Luk. 8 fortælles, at blandt de Kvinder, som fulgte med Jesus, var ogsaa Maria fra Magdala (ɔ: Magdalene), af hvem syv Djævle var uddrevne.

For at forstaae dette, maa man erindre, at efter den senere jødiske Tankegang, som Jesus optog, var Djævlen Herre over denne onde Verden. Se f. Ex. Matth. 4, 8—9 og Joh. 14, 30. Ikke saaledes i den ældre Del af det gamle Testamente. Jesus og Apostlene mener, at Djævlen hersker »i denne Tids Mørke« ɔ: i Tiden førend Messias-Riget; med sine mange onde Aander farer han om i Luften (Efes. 2 og 6), og anretter efter den herskende Tankegang Ulykker paa Mennesker og Dyr. Men naar nu Messias kom til Dom over Jorden, skulde Djævlen bindes (Joh. 12, 31 og Joh. Aab. 20), hvorefter Guds Rige med Herlighed og Lys, Retfærdighed og Sundhed skulde begynde. Iøvrigt indrømmer Jesus, at Helbredelser og Djævleuddrivelser kunde udføres af andre end af ham selv og hans Disciple. Djævlen og hans Tjenere (særlig Anti-Kristen) skulde nu i de sidste Tider før Verdens Undergang gøre store Tegn og Undergerninger: Matth. 7, 22 og 24, 24; 2 Thessal. 2, 9—10 og 1 Joh. 4.

Flere Jøder udøvede ogsaa denne Kunst, uden at de kaldes Djævlens Tilhængere (Matth. 12, 27, Mark. 9, 38—39). Alligevel siger Jesus, at hans Helbredelser og underfulde Gerninger kan sættes som Bevis for, at han er Guds Søn, f. Ex. Joh. 5, 36 og 10, 25. Han hævder, at de skyldes Guds Aand, som boer i ham. At nægte dette eller at tilskrive Undergerningerne Djævlens Kraft, er at bespotte Guds Aand, den Synd, som ikke kan tilgives (Matth. 12 og Mark. 3). Den jødiske Historieskriver Josefus, † 105 efter Kr., fortæller, i sin Arkæologi 8, 2, at han selv har seet, hvorledes den jødiske Djævlebesværger Eleazar i Nærværelse af Keiser Vespasian og hans Krigsøverster uddrev af en Besat en Djævel, som beviste sin usynlige Udfaren derved, at den paa Eleazars Befaling væltede en Krukke Vand, som var henstillet i Nærheden.

Den mundtlige Overlevering kan vel i Løbet af de 50—60 Aar, inden vore fire Evangelier blev nedskrevne, have overdrevet en Del, og Henrik N. Clausen finder det besynderligt, at man vil fastholde den fuldkomne Sandhed af det nye Testamentes Mirakel-Fortællinger, samtidig med, at man forkaster den hele Række af lignende dokumenterede Beretninger i Historiens Løb (Kristelig Troeslære 1853, S. 38). Man har da ogsaa henvist til Suggestionens eller Indbildnings-Kraftens store Magt hos de Syge, Noget, enhver Læge kender i vore Dage, og til de betegnende Ord i Mark. 6, hvor Jesus kommer til sin Fødeby Nazareth, og hvor hans Bekendte ikke vil anerkende denne »Tømmermand« for Messias. Jesus siger

da: »En Profet er ikke agtet i sit eget Fædreland.« Der tilføies: »Han kunde ingen kraftige Gerninger gøre, uden at han lagde Hænderne paa nogle faa Syge og helbredte dem«. Derefter forlod han Byen. Modtageligheden manglede.

Aposteltiden og Oldkirken. Apostlenes Gerninger, skrevne ved Aar 80—90 af Lukas, vidner ligesom det nye Testamentes øvrige Skrifter om, at Apostlene og de første Menigheder ventede sikkert, at Jesus snart vilde vende tilbage til Jorden i Himlens Skyer som Verdensdommeren, saaledes som han havde lovet. Denne Tid var da ogsaa fuld af Undergerninger.

Apostl. Gern. 3 fortæller, hvorledes Petrus ved Aar 30 helbreder den Lamme, som sad ved den smukke østlige Indgangsport til Tempelpladsen i Jerusalem. Han greb den Syge ved Haanden, reiste ham op, hvorefter denne gik omkring og priste Gud. Denne Undergerning vakte en saadan Opsigt, at man bar de Syge ud paa Gaderne, for at blot Peters Skygge kunde falde paa dem, naar han gik forbi. (Cap. 5.)

Apostl. Gern. 9. Saulus (Paulus) bliver omvendt ved Aar 35 paa Reisen fra Jerusalem Nord paa til Damaskus ved det himmelske Syn; men samtidig var han bleven blind. Gud sagde da til en kristen Mand inde i Damaskus ved Navn Ananias, at han skulde gaae hen til Paulus og lægge Hænderne paa ham. Dette gjorde Ananias, Paulus fik sit Syn igen og blev døbt. Det Samme fortælles ogsaa i Cap. 22 og 26.

I Aaret 52 traf Paulus paa en Reise gennem Makedonien i Filippi en hedensk Pige, som havde en

Spaadoms-Aand, der skaffede hendes Herre god Fortjeneste. (Efter en gammel Tradition skal hun have været en Bugtalerske.) Dette stod for Paulus som en Besættelse af Djævlen, og han uddrev den onde Aand af Pigen (Apostl. Gern. 16). Medens han opholdt sig i Efesus paa Vestkysten af Lille-Asien i Aarene 56—58, gjorde Gud store Undergerninger gennem hans Hænder. Hans Ry voxede saaledes, at man endog bragte Svededuge og Tørklæder fra hans Legeme til de Syge, saaat Sygdommene veg fra dem, hvorimod syv Brødre, Sønner af en jødisk Ypperstepræst, der ogsaa optraadte som Djævle-Besværgere, ikke havde Held med sig (Apostl. Gern. 19). Da Paulus senere efter Strandingen paa Malta opholdt sig paa denne Ø i Vinteren 60—61, helbredte han ved Haandspaalæggelse en anseet Mand, som laae syg af Feber og Blodgang. Derefter kom ogsaa de andre paa Malta, som havde Sygdomme, til ham og blev helbredte (Apostl. Gern. 28).

Fra den jødiske Synagoge optog Apostelkirken den Skik at indsætte Ældste (Presbytere, Præster) ved Haandspaalæggelse, se ovenfor S. 21—23. En guddommelig Kraft tænktes derved at blive overført. I Apostl. Gern. 6 fortælles, at (i Aaret 33) indsatte Apostlene syv Diakoner eller Medhjælpere ved Bøn og Haandspaalæggelse, og i Cap. 14 fortælles, at Paulus og Barnabas (i Aarene 46—47) indsatte Ældste i Menighederne i Lille-Asien (ved Haandspaalæggelse) efter Bøn og Faste. Om denne guddommelige Kraft taler ogsaa Paulus i 1 Tim. 4, hvor han siger til Timotheus: »Forsøm ikke den Naadegave, som er given

dig ved Profeti under Haandspaalæggelse af de Ældste«, og i 2 Tim. 1: »Derfor paaminder jeg dig om, at du opflammer den Naadegave, som er dig given formedelst mine Hænders Paalæggelse.« Man maa antage, at Paulus dermed har tænkt paa en særlig Kraft til at forvalte Sakramenterne, helbrede Syge og uddrive Djævle. Den katolske Kirke har derfor Ordinationen blandt sine Sakramenter.

Apostl. Gern. 8 fortæller, at Diakonen Filip (ved Aar 38) prædikede og døbte i Samaria. Der skete mange Undergerninger ved ham: Djævlene foer under høie Raab ud af de Syge, og mange Lamme blev helbredte. Blandt de Døbte var ogsaa en Mager ved Navn Simon. Apostlene Peter og Johannes kom nu fra Jerusalem til Samaria, og de Nydøbte bad, om de vilde lægge Hænderne paa dem og dermed give dem den Hellig Aand. Dette er Begyndelsen til Konfirmationen. Da Simon saae, at Helligaanden blev given af Apostlene gennem Haandspaalæggelse — synlig vel derved, at de Nydøbte nu begyndte at »tale i Tunger« — forundrede han sig og bød Apostlene Penge for at købe denne Underkraft af dem. Men Petrus forbandede ham og hans Penge. Senere hen i Tiden kaldtes derfor med Navnet »Simoni« den Uskik: at sælge kirkelige Embeder. Thi den, der købte f. Ex. et Biskops-Embede, købte dermed den Hellig Aand, der mentes at være knyttet til Embedet. Smlgn. f. Ex. Striden mellem Pave Gregor 7 og Keiser Henrik 4 i Aaret 1074.

Mærkelig angaaende Haandspaalæggelsen er ogsaa Fortællingen i Apostl. Gern. 19. Medens Paulus op-

holdt sig i Efesus paa Vestkysten af Lille-Asien i Aarene 56—58, fandt han her tolv Kristne, som ikke kendte noget til Helligaandens Gave ved Daaben, da de kun var døbte med Johannes Døberens Daab ɔ: alene med Neddykning og Syndsforladelse, uden paafølgende Haandspaalægning. Paulus døbte dem om igen, lagde sine Hænder paa dem, hvorefter Aanden kom over dem, og de begyndte at tale med fremmede Tungemaal ɔ: de kom i religiøs Ekstase og udstødte uartikulerede Lyd. Denne Talen i Tunger har været det samme som Talen i de fremmede Tungemaal paa Pintsedagen i Apostl. Gern. 2, idet de uartikulerede Lyd opfattedes som Brudstykker af fremmede Sprog eller som Helligaandens eget Sprog og som Tegn paa, at man befandt sig i de sidste Tider før Verdens Undergang (Joel 3, Apostl. Gern. 2). Martensens filosofisk-æsthetiske Dogmatik af 1849, en Bog, som endnu nyder stor Anseelse, søger dog i § 186 at gaae uden om denne Side af Pintse-Underet, der forekommer Mange uværdig for Guds Aand. Paulus omtaler ogsaa denne Talen i Tungemaal eller i Tunger, f. Ex. 1 Kor. 14. Han opfatter det vel som en Helligaandens Gave (given ved Haandspaalæggelse efter Daaben), men han søger at regulere dens Brug, for at ikke en saadan Forsamling af Mennesker, der raaber i Munden paa hinanden og udstøder uartikulerede Lyd, skal forekomme Hedningene at være en Forsamling af Gale. Denne Tungetalen er et vel kendt Fænomen gennem hele Religions-Historien. Den Lægekyndige og Oplyste veed, at den er en sygelig Tilstand.

I Jakobs Brev Cap. 5 siges: »Naar Nogen af Eder er syg, skal han kalde til sig de Ældste af Menigheden, og de skal bede over ham og salve ham med Olie i Herrens Navn, og Troens Bøn skal frelse (ɔ: helbrede) den Syge.« Den katolske Kirke har, efter disse Ord og Jesu Forbillede i Mark. 6 og 16, optaget Salving med Olie blandt Sakramenterne; men just at benytte denne Skik ved Døds-Sakramentet giver Ordene ikke Anledning til. Der fortælles, at den romerske Keiser Septimius Severus (193—211) blev helbredet for en farlig Sygdom derved, at en kristen Slave bad over ham og salvede ham med Olie.

I Lighed med den jødiske Tradition om en uafbrudt Række af Mænd som Bærere for Guds Aand gennem Haandspaalæggelse dannede der sig tidligt i Oldkirken Læren om det hellige Præsteskab som Helligaandens Bærere indenfor den nye Pagt. Romerkirken mener endog, at ved Biskops-Indvielsen meddeles der gennem Haandspaalæggelsen (per impositionem manuum) en høiere Kraft end ved Præste-Indvielsen, og at Rækken af disse Biskopper (successio apostolica) kan føres tilbage til Apostlen Petrus i Rom. Dog ogsaa her mangler det historiske Bevis. Dette Præg, som paatrykkes den Geistlige ved Ordinationen gennem Haandspaalæggelsen, og som hæver ham høit over Lægfolk, og den Kraft, som han her faaer, bestaaer i, at under hans Hænder og efter Paakaldelse af Helligaanden forvandles i Messen Brødet og Vinen til Jesu Legeme og Blod. Jesus offrer da sit Legeme og Blod til Gud for Levende og Døde som en Gentagelse af Offeret paa Golgatha

(Messeofferet). Dernæst har Biskoppen og Præsten den Magt: at kunne forlade Synder, efter Matth. 18 og Joh. 20. For at forstaae det ovenfor Sagte, maa erindres, at tidligt i Oldkirken blev den hellige Nadvere under Paavirkning af Erindringerne fra det jødiske Paaskemaaltid og fra den vedblivende hedenske Offertjeneste, som omgav Kirken, omdannet først til at være en Alter- og en Offertjeneste, hvor Jesus offredes igen til Gud, og hvor den katolske Præst efter Forbillede fra den jødiske Forsoningsfest lægger sin Haand paa Brødet og Vinen før Forvandlingen og Offeret. Dernæst følger efter Messeofferet Nadverens Uddeling.

I Oldkirken fik man ved Voxendaaben med Neddykning i Vandet Forladelse for de Synder, som var begaaede før Daaben. Derefter Helligaandens Gave gennem Biskoppens Salving og Haandspaalæggelse. Faldt man ud af Naadestanden, men vendte man tilbage til Kirkens Skød gennem Anger og Bod, modtog man atter Helligaanden gennem Biskoppens Hænder (keirotesia). Smlgn. Apostlenes Constitutioner II, 41; et Skrift, hvis 2den Bog er forfattet i Lille-Asien ved Aar 250.

Den gamle østerlandske Forestilling, at Asketer og Hellige kunde fremkalde Befrugtning hos Kvinden ved Haandspaalæggelse paa Underlivet af hende, træffer vi ogsaa i Oldkirken i Middelhavs-Landene. Saaledes anbefaler den lærde Asket Hieronymus, † 420, i sit 22de Brev den romerske Dame Eustokion ugift Stand og Verdensforsagelse. I Brevets Cap. 25 skriver han: »Gid altid dit Leies Hemmeligheder maa be-

vogte dig! Lad altid Brudgommen (Kristus) lege med dig i dit Indre! Du beder, og du taler da til Brudgommen; du læser, og han taler da til dig. Og naar Søvnen overvælder dig, kommer han bag Væggen, og han stikker sin Haand ind gennem Aabningen (Hentydning til Høisangen Cap. 5, 4), og han berører dit Underliv. Og skælvende reiser du dig op og siger: »Jeg er ramt af Kærlighed« (Høisang 5, 8). Og du paa din Side hører ham sige: »Min Søster og min Brud er en tillukket Have, en forseglet Kilde«« (ɔ: tilhører mig alene, Høisang 4, 12, men Hieronymus tager det her i Betydningen: en uberørt Jomfru). Man seer, at Samtiden maa have kendt den østerlandske gamle Forestilling, siden Hieronymus kan skrive til Eustokion, at hun ved Kristi Berøring af hendes Underliv skal undfange — naturligvis paa aandelig Maade. Tillige viser Hieronymus ved hele sin Behandling af Høisangens Ord i dette Brev, at han staaer i Række med de tidligere og senere Fortolkere, som feilagtig har taget disse østerlandske Elskovs- og Bryllups-Sange paa hellig Vis, og som derved er komne frem med den fra Religions-Historien og i Nutiden vel kendte Blanding af Religion og Erotik (hos os: Pietismens og Indre Missions Forelskelse i den søde Jesus).

Efterhaanden som det viste sig, at Jesus ikke vendte tilbage til Jorden, og at Dommedag ikke indtraf, saaledes som han havde lovet sine Disciple, blegnede hos den store Mængde Messias-Haabet, og den oprindelige Kristendom med sin Verdensforsagelse forsvandt. Kirken begyndte at indrette sig for længere Tid her paa Jorden. Men den hellige Præstestand,

Klosterfolkene og Eneboerne med deres Verdensforsagelse ansaaes for de rette Efterfølgere af Jesus, og saadanne Folk maatte da ogsaa være særlig dygtige til at helbrede gennem Haandspaalæggelse og til at uddrive Djævle.

MIDDELALDEREN

Romerkirken overtog det vestlige Romerriges Gerning: at herske over en stor Del af de europæiske Folk. Man kan kalde dette en storartet Haandspaalæggelse: at omdanne det raa Naturstof i de barbariske Folk, gennemtrænge dem med den daværende Kristendoms Aand og paatrykke dem en høiere Kultur og Kultus.

Levnedsbeskrivelserne af Middelalderens hellige Mænd og Kvinder er fulde af alle Slags Undergerninger. Disse ligner meget hinanden og er holdte i den velkendte Stil fra det nye Testamente. Her skal kun omtales enkelte. Den smukke Legende-Samling »Fioretti« (Smaablomster) fra 14de Aarh. fortæller om den hellige Frants af Assisi i Italien, † 1226. Saaledes f. Ex., at, da han engang vaskede en Spedalsk, skete det Under, at dér, hvor Frants' Hænder berørte den Syge, forsvandt Spedalskheden, og Kødet blev ganske sundt. Om Suggestionens eller Indbildnings-Kraftens Magt hos denne mærkelige Mand, som med en Pietists gudelige Erotik jævnlig græd over Jesu Saar og sværmede for hans Blod, kan mærkes, at, da han i en Alder af 42 Aar opholdt sig paa Alverner-Bjer-

get i Appenninerne, fik han den 14. September 1224 om Morgenen, medens han i Bøn og Faste tænkte paa Jesu Lidelse og Død, en Vision, hvor den korsfæstede Jesus viste sig for ham i en Serafs Skikkelse (ɔ: en Engel med sex Vinger efter Jes. 6). Efter dette Syn bar han »Kristi Mærkesaar« (Galat. 6) paa sine Hænder og Fødder, samt Mærket af Landsen i sin Side (Stigmata). Blandt den vidtløftige Literatur om denne Sag se Joh. Jørgensen: Pilgrimsbogen, S. 223—31.

Frankrig. Legenden fortæller, at, da Frankernes hedenske Konge Clovis (Klodvig, Ludvig) i Aaret 496 blev døbt i den gamle Basilika i Reims af Erkebiskop Remi, skete det, at den Kirketjener, som skulde bringe Salveolien til den nydøbte Konges Konfirmation (se ovenfor S. 41), ikke kunde komme frem til Erkebiskoppen paa Grund af Folketrængslen. Da skete det Under, at en Due fra Himlen bragte en Flaske med himmelsk Olie (ampulla, la sainte ampoule). Dette Sagn findes ikke hos Gregor af Tours, † 595, i hans »Frankernes Kirkehistorie«, men først hos Hinkmar, Erkebiskop af Reims, † 882. Til Clovis' Navn knytter sig et andet Sagn. En af hans Mænd ved Navn Laincetus var bleven syg af en Byld paa Halsen. Kongen drømte da, at han berørte denne Byld med sin Haand, og da han vaagnede, gjorde han efter Drømmen, hvorved den Syge virkelig blev rask. Den senere Folketro blandede nu disse to Sagn sammen, og lavede ud deraf den Historie, at Clovis var ved sin Kroning bleven salvet med den hellige Olie i Reims; i Kraft af denne hellige Handling

(sacre) havde han af Gud faaet den Gave: ved Haandspaalæggelse at kunne helbrede Syge, lidende af Halsbylder, og denne Undergave var ogsaa tildelt de følgende franske Konger, naar de af Erkebiskoppen i Reims, det franske Præsteskabs Primas, salvedes med den hellige Olie og kronedes i Domkirken. Olien blev opbevaret i Kirken St. Rémy, og een Draabe i Forbindelse med anden almindelig Kirke-Salve var tilstrækkelig. Vi genfinder her den gamle Tro fra Middelhavs-Landene og Østerland, vedligeholdt gennem Folketraditionen, Synagogen og Kirken i Aarhundreder, at der under den hellige Handling gennem Haanden og Olien tilføres Personer og Ting en guddommelig Kraft (se ovenfor S. 22). Oprindelig blev ved Kongernes Salving kun Hovedet berørt, senere ogsaa Brystet, Skuldrene, Albu-Hulerne, det Indvendige af Hænderne og Ryggen mellem Skulderbladene. Derefter fulgte Kroningen. Dronningerne blev kun kronede. De gamle Billeder viser iøvrigt forskellige Stillinger af Hænderne, naar Kongen berører de Syge: paa enkelte berører Kongen med fuld Haand den Syges Underkæbe, paa andre lægger han begge sine Hænder forfra om Nakken paa den Syge; paa andre er det, som om han velsignende berørte Panden med Spidsen af Fingeren. Det blev Skik, at den franske Konge som rex christianissimus eller »den meget kristelige Konge«, le roi très chrétien, Dagen efter sin Salving og Kroning med Haandspaalæggelse berørte særlig de Syge, som led af Hals-Svulster, og denne Akt (le toucher royal) med formentlig

gunstigt Resultat galdt i Befolkningens Øine som Guds Stadfæstelse af Kroningen.

Hertil er nu at bemærke, at Clovis blev ikke salvet og kronet til Konge i Reims 496, men døbt og konfirmeret (se ovenfor S. 47). Selve Spørgsmaalet om Tiden for Indførelse af Kroning og Salving blandt Europas Fyrster er meget vanskeligt at besvare. Det er rimeligt, at Pipin er bleven salvet og kronet Aar 752 af Erkebiskop Bonifacius af Mainz, og det er sikkert, at hans Søn Carl den Store 1 Juledag 800 blev salvet og kronet af Pave Leo 3 i St. Peters Basilika i Rom. Fra nu af blev den tidligere Kroning forbundet med Salving.

Det første sikkre Exempel paa overnaturlig Helbredelse ved Haandspaalæggelse af franske Konger fortælles af Munken Helgard, som døde omtrent 1040, om Hugo Capets Søn Robert den Fromme (996—1031); Kong Robert tog sig efter Jesu Forbillede meget af de Spedalske (leprosi), et Ord, som efter Datidens Sprogbrug kan forstaaes om Syge med alskens Udslet og Saar; han kyssede de Syges Hænder og gav dem Penge, og Guds Kraft viste sig i ham saa stor, at han helbredte Syge ved Haandspaalæggelse og ved at gøre Korsets Tegn over dem. Guilbert, Abbed i Nogent, † 1124, fortæller, at Kong Filip 1 (1061—1108) besad denne Undergave, men at han mistede den ved en Brøde, hvorimod hans Søn Ludvig 6 (1108—37), som dog ikke var salvet og kronet i Reims, besad den. Til denne Konge strømmede ogsaa Skarer af Syge, som havde Bylder paa Halsen (scrofas circa jugulum) eller Sygdom an-

detsteds paa Legemet. Han gjorde Korsets Tegn over det syge Sted, lagde Hænderne derpaa og helbredte dem. Med Halsbylder mentes baade Forstørrelse af Skjoldbrusk-Kirtlen (strumæ), tuberkuløse Kirtelsvulster (scrofulæ, escrolles, écrouelles) og Bylder i Svælget. Denne Sygdom, som saaledes helbredtes af Kongerne, kaldtes »den kongelige Sygdom«, morbus regius, le mal royal, the Kings evyl. Underligt nok betyder morbus regius hos de latinske klassiske Forfattere: Gulsot, uvist, af hvilken Grund.

Men Folketroen i Frankrig udledte ogsaa den kongelige Helbredelse fra en anden Haand: den hellige Markolfus, le saint Marcoul, som bad for Kongen, naar denne helbredte ved Haandspaalæggelse. Markolfus var en nordfransk Helgen, † 558, som i levende Live havde helbredet Patienter med skrofuløse Svulster og Udslet, og hvis Been hvilede i Klosterkirken i Corbigny, grundlagt omtrent Aar 900, ved Laon i det nordøstlige Frankrig. Denne Helgen mentes ved sine Forbønner at støtte Helbredelsen af saadanne Syge. Kong Ludvig 9, den Hellige, (1226—70) var ved sin Thronbestigelse kun tolv Aar gammel. Da han ti Aar senere i Aaret 1236 blev salvet og kronet i den nuværende Spidsbue-Kirke Notre Dame i Reims, foretog han sig nogle Dage senere en Valfart til Corbigny for at holde ni Dages Andagt ved Markolfus' Grav. Her samledes mange Syge om ham. Kongen knælte da ned foran Altret, bad for dem og berørte dem derefter paa det syge Sted, idet han gjorde Korsets Tegn over dem og sagde: tangit te rex, Deus te sanat (Kongen berører dig, Gud helbreder dig).

Derpaa omfavnede og kyssede han dem, lod dem opholde sig nogle Dage ved Hoffet og sendte dem hjem med Reisepenge. Siden hans Tid blev det Skik, at de franske Konger efter deres Kroning foretog Valfarten til Corbigny og derefter helbredte de Syge. Før Helbredelses-Akten maatte Kongen forberede sig ved Bøn og Faste, ved at aflægge Skriftemaal og modtage Syndsforladelse, dernæst ved at overvære Messen (Offringen af Jesu Legeme og Blod) og ved at nyde Nadveren. Først saaledes, efter ved Kirkens Hjælp at være renset for menneskelig Skrøbelighed, turde han som Guds Redskab berøre de Syge og vente Held. Efter Berøringen vaskede han sine Hænder, og dette Vand blev givet til de Syge, som drak det eller badede det syge Sted dermed. Naar Helbredelsen alligevel ikke altid lykkedes, undskyldte man sig med, at Kongen ikke havde bedet nok eller skriftet tilstrækkeligt, eller at den Syge ikke var »i Naadestanden«. Troen har altid en aaben Dør ved saadanne Vanskeligheder. Da Capetingernes ældre Linie uddøde med Carl 4 (1322—28), kom Huset Valois paa Thronen med Filip 6 (1328—50). Han skal have berørt c. 1500 Syge, saaledes at de mente at have Ret, som nægtede Arveligheden af Gaven, men tilskrev den til Salvingen og den hellige Marcoul's Forbøn.

England. Det er uvist, naar den første engelske Konge er salvet og kronet, men det synes at være et Laan fra Frankrig og Fastlandet. Edvard Confessor ɔ: Bekenderen, den Hellige (1042—66) nævnes som den første Konge, der her helbredte Syge paa underfuld

Vis. Han levede afholdende som en Munk, i Bøn og i Faste, og mentes derfor at være skikket til at helbrede paa overnaturlig Maade. En Levnedsbeskrivelse

Fig. 5. Edvard Confessor lægger Haanden paa en kirtelsyg Kvinde. Fra »La Estoire de Seint Ædward le Rei«, MS. Ee. iii. 59. (Universitetsbibliotheket i Cambridge). — R. Crawfurd, the Kings Evil, Side 18.

af ham, forfattet af en Munk i Westminster ved Tiden 1066—74, fortæller, at han som ung i Frankrig ofte helbredte ved Haandspaalæggelse. Følgende Exempel er fra hans senere Aar i England. En Kvinde

led af Halssvulster saaledes, at hendes Ansigt ogsaa var skæmmet deraf, og Saarene udbredte en ulidelig Stank. Ledet af en Drøm gik hun til Kongen, som modtog hende venligt og med egen Haand vaskede Saarene, løsnede Skorpen og borttog de der sig befindende Maddiker med Materie og Blod. Han underholdt hende ved sit Hof, indtil hun blev rask. Omend der her ikke foreligger noget egentlig Mirakel, blev det dog af Samtiden opfattet som en underfuld Helbredelse ved Haandspaalægning. Edvard døde barnløs 1066, og det synes, som om det normanniske Kongehus, der nu kom paa Thronen, ikke har anvendt Haandspaalæggelse. Men med Henrik 2 (1154—89) af Plantagenet eller Anjou begynder atter de underfulde Helbredelser, og the royal touch ansaaes nu i Fremtiden som en Sær-Ret for de engelske og franske Konger. For at rivalisere med Frankrig kom den Legende i Omløb, at den hellige Jomfru havde aabenbaret sig for den hellige Thomas af Becket, Erkebiskop af Canterbury, dræbt 1170, og givet ham en Flaske med Olie, som i Fremtiden blev brugt ved de engelske Kongers Salving og Kroning i Westminster.[1]) Edvard 3 (1327—77) berørte 4—500 Syge om Aaret. Efter at Englænderne i det 15de Aarhundrede havde erobret en stor Del af Frankrig, og efterat Henrik 6 var bleven kronet i Paris 1431 som Konge af Frankrig, førte de engelske Konger i lang Tid denne Titel. Dette sees bl. A. ogsaa paa den »Angel« (Guldmønt med Englen Mikael, der nedstøder Dragen),

[1]) Nogle mener, at Edvard 2 (1307—27) var den første engelske Konge, som blev salvet.

som Edvard 4 (1461—83) indførte 1470 som Gave til de Syge efter Haandspaalæggelsen, og som disse derefter bar som en Amulet om Halsen til Forebyggelse af Sygdommens Tilbagefald. Til denne »Angel« sigter Shakspeare († 1616) i Macbeth IV. 3, dér, hvor Malcolm og Macduff taler om Kongens Helbredelser:

Hvorledes han bevæger Himlen, veed
han selv vel bedst. Men svart hjemsøgte Folk
med Svulst og Bylder, ynkeligt at see,
og til Fortvivlelse for Lægens Kunst
helbreder han, idet han hænger dem
en Guldmønt med andægtig Bøn om Halsen.
Man siger, at hans Eftermand paa Thronen
skal arve denne Lægekunstens Gave.
(Lembckes Oversættelse.)

Shakspeare har paa sædvanlig uhistorisk Vis overført sin Tids Skik og Brug i England til den skotske Konge Duncan, som sættes til Aar 1050.

Men ogsaa andre kunde helbrede paa underfuld Vis. Kongerne af Castilien havde en gammel Sær-Ret til at uddrive Djævle, Kongerne af Ungarn til at helbrede Gulsot (morbus regius S. 50). Greverne af Habsburg og de senere Keisere af Østrig kunde læge Halssvulster, naar de med egen Haand gav den Syge en Drik Vand, og ved at kysse en Stum kunde de løse hans Tunges Baand. Ligesaa kunde i Frankrig den ældste Søn af Greverne af Chateauroux i Bourgogne læge Halssvulster ved et Bæger Vand fra en Brønd, som laae i disse Herrers Gebeet, tætved hvilken der hvilede Helgenbeen. Men den, som vilde gøre saadanne Undere, maatte i tre Dage leve afholdende, bede og faste og foretage Helbredelsen i den hellige Treenigheds Navn. Ogsaa udenfor Fyrsterne og de

Adelige fandtes denne Kraft. I Frankrig kunde den 7de Dreng i Rækken af samme Forældre, uden at nogen Pige var født imellem, helbrede ved Haandspaalæggelse. Tilmed skulde han paa sit Legeme have flere mystiske Tegn som et Hjerte, et Kors eller senere den bourbonske Lillie (fleur de lis) — saadanne Tegn, som nok med god Villie kan findes paa ethvert menneskeligt Legeme. En saadan Dreng kaldtes en Marcou efter le saint Marcoul i Corbigny og kunde i afsides Egne vinde stor Berømmelse og tjene mange Penge. Ligesaa kunde man helbredes for Halssvulster, naar man kunde faa en ung Pige og virkelig Jomfru til fastende og nøgen at træde hen til den Syge og berøre Svulsten eller Saaret, idet hun sagde Formularen: Negat Apollo, pestem posse recrudescere, quam virgo restringat ɔ: »Apollo siger, at den Sygdom, som en nøgen Jomfru har betvunget, kan ikke bryde frem igen.« — Vi seer iøvrigt af alle disse Sygehistorier, at strumæ og scrofulæ har været temmelig udbredte i Landene paa den Tid.

Tyskland. En over hele Jorden udbredt Skik er det at søge Oplysninger om skjulte Ting hos de Døde. Saaledes ogsaa at spørge Liget af den Dræbte om Navnet paa Drabsmanden. Dette fandt Sted ved Baareprøven. Man førte den formentlige Drabsmand hen til Baaren, hvorpaa den Dræbte laae. Her maatte han fremsige Fadervor, Ave Marie og Troesbekendelsen fem Gange. Derpaa lagde han sin høire Haand paa Ligets Bryst, og maatte sværge, at han var uskyldig. Hvis det nu viste sig, at Saarene begyndte at bløde,

erklæredes han for skyldig. — Den gamle Helbredelse ved Berøring med Foden kendes bestandig. Da St. Veitsdandsen optraadte epidemisk i Limburg i Aaret 1374, gik hellige Mænd henover de Syges Legemer og helbredte flere paa denne Maade. — Eller man anvendte som Helbredelses-Middel Berøring med et Lig med Anmodning om, at den Døde vilde tage Sygdommen med sig i Graven. Ligesaa brugte man den af Plinius omtalte Kur: Berøring med Fingeren af en hængt Tyv eller Fingre af eller hele Liget af udøbte Børn.

Om den hellige Hubert, Biskop i Lüttich, † 727, Skov-Eneboer og Jægernes Skyts-Helgen, fortælles, at St. Petrus havde givet ham Nøglen til at uddrive Djævle af Besatte og at helbrede dem, der var bidt af gale Hunde (Huberts-Nøglen). Et Billede fra et Haandskrift af Hubert le Prouvost af 1462 forestiller denne Hellige staaende ved et Alter og læggende sin Haand paa en helbredt Besat, medens en lille Djævel søger at komme ud af Vinduet (Fig. 6).

I *Norden* gjorde man om Vinter-Aftnerne Løfter ved Bragebægret. Sonegalten blev ført frem, og Mændene lagde deres Hænder paa den til Bekræftelse af Løftet. — Efter den ældre Edda, som maaske er samlet af Præsten Sæmund, † 1133 paa Island, fortælles i Sangen om Sigdrive (Brynhilde), at Sigurd Fafnersbane rider gennem Ilden til Skjoldborgen og taler med Sigdrive. Strax i Begyndelsen beder hun til Guderne: »Giv os to Ædlinge Ord og Mandevid og lægende Haand«. Denne Lægekraft tænktes i hine

Tider gerne blandet med en overnaturlig Kraft. I den ældre Edda siger Odin i »den Høies Tale«: »Det kan jeg, som Mændenes Sønner maa kende, naar de

Fig. 6. Den hellige Hubertus uddriver Djævlen. Miniatur fra c. 1462 i Nationalbibliotheket i Paris. — Paul Richer, L'Art et la Médecine, Side 33.

vil leve som Læger«. Det var naturligt, at Kongen og Stormænd i gamle Tider ved Siden af den anden Kundskab, som de var oplærte i, ogsaa forstod sig paa Lægekunst, og navnlig paa at helbrede Saar. Om Kong Olaf den Hellige, som faldt ved Stiklestad i Aaret 1030, fortælles i Heimskringla (af Snorre Stur-

lessøn, † 1241 paa Island), at en af Kongens Mænd ved Navn Eigil var bleven syg, men at Kong Olaf gik til ham, lagde sine Hænder paa hans Side dér, hvor Værken var, og strax ophørte al Smerte, og det blev bedre med Eigil. En anden Undergerning fortælles saaledes: Medens Kong Olaf opholdt sig i Garderige (det vestlige Rusland), skete det, at en anseet Enkes Søn blev syg af en Byld i Halsen, saaat han ikke kunde faa Mad ned. Moderen henvendte sig til Kong Olaf, der var bekendt som lægekyndig. Kongen følte da med Hænderne udvendig paa Drengens Hals, og trykkede saalænge paa Bylden, indtil Drengen bevægede Munden. Derpaa tog Kongen Brød, brød det i Stykker og lagde dem i Korsform i sin Haand; lagde dem i Munden paa Drengen og lod ham synke det. Fra det Øieblik af ophørte al Smerte i Bylden, og faa Dage efter var Drengen rask. Denne simple Ting, at Kongens Haand havde været saa heldig at trykke Hul paa Bylden, blev opfattet som et Jærtegn. Som en Efterklang af denne Konges Hellighed maa det vel ogsaa betragtes, som fortælles om hans Søn Magnus den Gode, at, da denne Konge efter Seiren over Venderne 1043 paa Lyrskovshede N. V. for Slesvig vilde skaffe sig gode Saarlæger til at forbinde sine Folk, strøg han tolv Mænd i det flade af Hænderne, og disse blev senere udmærkede Læger. — Om Abbed Vilhelm, en from og forstandig Munk af fransk adelig Æt, indkaldt 1165 til Nordsjælland af Biskop Absalon og død 1203, fortælles, at en Cistercienser-Munk i Esrom-Kloster led af Brystsyge, hvorfor han henvendte sig til Abbed Vilhelm i Æbelholt Kloster,

en Mil Vest for Hillerød, med Bøn, om han vilde lægge sin Haand paa hans Strube. Dette gjorde Vilhelm, idet han slog Korsets Tegn over Halsen og sagde: »Guds Søn helbrede dig«. Strax følte den Syge sig bedre: Brystets og Strubens Luftveje udvidede sig, han fik sin Stemme igen og blev helbredet. Paa en Reise i Alperne kom Vilhelms Tjeners Hest til Skade med Foden i nogle Klipper og kunde ikke gaae længere. Vilhelm bad da til Gud, strøg med sin Haand henover Hestens Fod, og helbredte den, saaat den atter kunde gaae.

DEN NYERE TID

indledes med den italienske Renæssance ɔ: med Genfødelsen af Videnskab, Digtning og Kunst paa Antikens Grundlag. Menneske-Aanden frigør sig for mange overleverede Anskuelser. De store geografiske Opdagelser giver videre Horizont og forener sig med Sandheds-Søgen og Friheds-Bestræbelser paa alle Livets Omraader. Naturvidenskaben med de exakte Forsøg baner sig Vej. Kemi træder i Stedet for Alkymi, Astronomien afløser Astrologien, Mathematik og Ingeniør-Videnskab træder i Stedet for pythagoræiske Talspekulationer og Besværgen af Naturaanderne, den frie Tanke og Filosofien afløser skolastisk Kirkelære. Lægevidenskaben med dens mange Forgreninger baner sig Vei til sin nuværende omfangsrige Stilling.

Men alt Saadant skeer ikke med eet Slag. Megen gammel Fordummelse og Overtro vedbliver endnu.

Man holdt derfor fast paa Mirakel-Troen ved døde og levende Helgene, og man søgte til den kongelige Haandspaalæggelse. Denne Ceremoni var efterhaanden bleven omgiven med en Deel ydre Pomp. Den fandt gerne Sted fire Gange aarlig: ved Paaske, Pintse, Allehelgen og Jul i Formiddags-Timerne mellem Kl. 8—12, og holdtes efter Aarstiderne i fri Luft, i et aabent Galleri, i et Orangeri-Hus eller i en lukket Sal. Store Skarer fra de omgivende Lande kunde da strømme sammen til Kongen. I Italien og Spanien var ikke alene Rygtet om den franske Konges vidunderlige Helbredelser naaet hen, men Carl 8 havde selv under sit Krigstog i Italien 1495 helbredet flere Syge ved Haandspaalægning, ligesaa Frants 1 under sit Fangenskab i Madrid 1525—26. Den franske Læge Laurens ved Aar 1600 siger, at der aarlig kom omtrent 500 Spaniere til den franske Konge. Naar alle disse Syge var samlede, undersøgte Kongens Læger dem først for at overbevise sig om, at de virkelig trængte til Berøring af den kongelige Haand, og at de ingen Dolke eller Mordvaaben bar skjult hos sig. Dernæst blev de ordnede i to Rækker med en mellemløbende Gang: Spanierne øverst og Franskmændene sidst. Efter Dagen i Forvejen og samme Morgen at have forberedt sig ved de sædvanlige gudelige Øvelser (S. 51) traadte Kongen ind, berørte de Syge, hvorefter de af hans Almisse-Uddeler modtog en Reisepenge, uden at de dog knyttede nogen Hellighed dertil, saaledes som det skete ved den engelske »Angel«. Naar Kongen havde gaaet Rækken igennem, rakte den øverste Kammerherre ham Vaskevand og Servietter

til Aftørring, gennemtrængte af Vin og vellugtende Vande.

Henrik 4, oprindelig Protestant (Huguenot), gik over til den katolske Kirke i Saint Denis den 25 Juli 1593 og lod sig derpaa salve og krone, ikke i Reims, da Guiserne havde besat disse Egne, men i Notre-Dame i Chartres S. V. for Paris og med en anden hellig Olie den 27 Februar 1594. Paris aabnede da sine Porte for ham den 22 Marts 1594, og han beviste sin kongelige Ret ved strax med sine salvede Hænder at berøre omtrent 600 Syge, hvoraf flere blev helbredte. Huset Bourbon havde altsaa nu afløst Valois. Henrik 4 var ogsaa den første Konge, som siden Ludvig den Hellige († 1270) ikke foretog nogen Valfart til Saint Marcoul i Corbigny. Trods disse Afvigelser fra Reglen kunde Henrik 4 helbrede indtil 1500 Syge i een Séance, saaat man nu blev tilbøielig til at troe, at Undergaven var knyttet til den kongelige salvede Haand og ikke særlig til Olien i Reims og den hellige Marcoul. Den nævnte André du Laurens, Livlæge hos Henrik 4, har i sin Bog: De mirabili strumas sanandi vi etc, Paris 1609, blandt Andet beskrevet, hvorledes denne Konge helbreder ved Haandspaalægning. Efter at have fortalt, hvorledes de Syge ordnes, fortsætter han: »Alle de Syge falder nu paa Knæ, holder deres Hænder foldede og løfter dem op mod Himlen, idet de gør stærke Bønner og Paakaldelser. De kaster sig for Hans Majestæts Fødder, idet de venter, at han skal give dem det guddommelige Middel til deres Helbredelse. Naar de Alle da er ordnede i to Rækker, træder Kongen ind,

brændende af den kongelige Kærligheds Ild og med det ydmyge Hjerte. Han ledsages af Prindserne af

Fig. 7. Henrik 4 helbreder ved Haandspaalæggelse. — Andreas Laurentius, De mirabili strumas sanandi vi etc. Paris 1609.

Blodet, af de første Prælater af den romerske Kirke og af Stor-Almisseuddeleren. Han begynder Handlingen med en Bøn til Gud. Den første Livlæge staaer bagved Rækken af de Syge og tager med sin Haand om Hovedet paa enhver af de Skrofuløse bag-

fra, idet han holder det frem for Kongen. Denne aabner sin helbredende Haand, berører først Ansigtet ovenfra nedefter og derefter paa Tvers i Form af et Kors, idet han udtaler de Ord, som bevirker den himmelske og guddommelige Helbredelse: le Roy te touche, et Dieu te guarit (Kongen berører dig, og Gud helbreder dig). Han føier dertil i samme Øieblik Korsets Tegn. Han gør det Samme ved de andre i Rækken og siger Farvel til de Syge, efter som de er blevne berørte og har faaet en Almisse.« Man mærker gennem disse Ord baade Laurens' religiøse Overbevisning, Ærbødigheden overfor Kongen og den naive Tro paa den kongelige Haands Undergave. Han føier til, at i nogle Tilfælde er »meget stærke Smerter derved blevne mildnede, i andre Tilfælde er Saarene blevne tørre, Bylderne lidt efter lidt blevne formindskede, saaledes at i Løbet af faa Dage — vidunderligt at sige — er mere end 500 af disse 1000 Syge blevne fuldkomment helbredte«. Mangen lægekyndig Læser vil her spørge: hvad ligger der bagved? hvilke af vore nu kendte Sygdomme har disse Patienter egentlig lidt af? Angaaende Sygdommen siger Laurens i 2den Bog, at les écrouelles er en arvelig og smitsom Sygdom særlig i sin ondartede Form med væskende Bylder, og at den begynder at udbrede sig som en Folke-Sygdom i Frankrig. Angaaende Behandlingen tilraader han Luft-Kur, streng Diæt, Anvendelse af Mineralvande, Brug af Renselsesmidler som spanske Fluer og Brændejern paa Nakken og paa Panden, Omslag, Salver, Plaster, Olie og Balsamer paa det smertende Sted. Desuden Fjernelse med Kniven (bistouri) og Destruktion af

de syge Dele ved Ætsmidler. Endelig den kongelige Haandspaalægning, »som er de Skrofuløses største Haab og det sande Helbredelses-Middel for dem«. Ogsaa Jean Tagault havde i sin »Kirurgi« af 1563 sagt: »Altid vover jeg at forsikkre, at den meget kristelige Konge af Frankrig helbreder les scrofuleux et malades des écrouelles alene ved at berøre dem med Haanden.«

Ludvig 13 (1610—43) var ved sin Faders Mord kun en niaarig Dreng, men denne Barnekonge maatte ved den følgende Allehelgenfest berøre 8—900 Syge med Saar paa Halsen og Kirtelsvulster. Ceremonien varede fra Kl. 8½—11½. Da den var forbi, spurgte Enkedronningen Maria af Medici Kongens Skriftefader Cotton, som havde været tilstede, hvorledes det Hele var gaaet. Han svarede, at den unge Konge havde opført sig vel. Han havde strax ligesom sin Fader løftet Øinene mod Himlen, og havde derpaa begyndt at berøre de Syge. Efter Berøringen af to eller tre havde han gjort Mine til at ville aftørre sin Haand, men han havde taget sig i det, og fuldført Ceremonien omhyggeligt og smukt. Hans Læge Héroard, som ogsaa var tilstede, siger i sin Dagbog, at den unge Konge kun hvilte sig en fire Gange, at han vel var noget bleg, men at han ikke vilde lade noget Ildebefindende komme til Syne, ei heller forfriske sig med et Stykke Citron i Vand, som blev ham rakt. Man kan ikke fortænke denne unge Konge i, at han, da han kort efter Ceremoniens Afslutning gik til Middagsbordet, følte en Del Væmmelse ved Maden efter Stanken og Synet af alle disse syge Stakler.

Det var naturligt, at Ludvig 14 (1643—1715), den

store Konge, maatte føle sig opfordret til at vise de guddommelige Kræfter i den kongelige Haand overfor de Syge. Hans Kroning foregik med sædvanlig Pragt. I Dagene derefter berørte han i Parken ved Klostret Corbigny 2600 Syge. Da han aftørrede Haanden efter hver Berøring og udførte Ceremonien med megen Værdighed, kan han neppe have berørt mere end to Syge i Minuttet ɔ: 120 Personer i Timen og 360 i tre Timer. I de senere Aar kunde han føle en Del Træthed ved denne Ceremoni, og da han led meget af Gigt, blev den ofte foretagen i lukkede Rum, hvor han generedes betydeligt ved Stanken fra de Syge. I Aaret 1696 skal han have berørt over 2000 Syge, som, fordelte paa Aarets fire Fester, giver 500 Personer til hver, og dette har været det Almindelige. Hertil medgaaer da omtrent fire Timer. Men allerede nu begyndte der at hæve sig flere Røster imod denne Skik baade blandt Lærde og Lægfolk; man paastod, at det Hele beroede paa Indbildning (f. Ex. Joh. Dolæus i sin Encyclopædia chirurgica, Frankfurt a. M. 1679: sola imaginatione). Dog var der ogsaa dem, som fra et besindigt Læge-Standpunkt indrømmede Suggestionens helbredende Magt paa de Syge: Længslen efter Helbredelsen, Rensningen af Legemet og Saarene før Afreisen fra Hjemmet for ikke at møde altfor smudsig for Kongen, selve Reisen frem og tilbage, de nye Indtryk, Synet af Kongen og de uvante Omgivelser, Følelsen af den kongelige Haand i Berøringens Øieblik, Alt dette kan have givet Impulser i Retning af Helbredelse. Paa denne Tid blev Ceremonien opgiven i England.

Ludvig 15 (1715—74). Man kan forstaae, at Kongens daarlige Privatliv maatte bidrage til at nedsætte den kongelige Haands Ære og Kraft hos Mange. Men den store Mængde i de fjerne Provindser vedblev dog i ham at see Guds Salvede, og han underkastede sig de sædvanlige Bodsøvelser og gudelige Ceremonier før Helbredelses-Akten, hvorved han for en Tid blev renset for menneskelig Skrøbelighed. Ludvig 16 (1774—92) foretog ikke Valfarten til Corbigny under Foregivende af, at Vejen paa Grund af Aarstiden var ufremkommelig for de kongelige Vogne. Han lod den hellige Markolfus' Skrin bringe fra Klostret til Reims, og her berørte Kongen i Dagene efter sin Kroning 2400 Syge. En satirisk Meddelelse fortalte, at af dem blev fem helbredte! Da Ludvig 16 var bleven henrettet i Aaret 1793, havde Tørklæder, vædede med hans Blod, helbredende Kraft.

Nu kom Revolutionen, og dens Haand gjorde Andet end at helbrede Halsbylder. Den hellige Ampoule i Reims blev ødelagt. Napoleon lod sig salve af Pave Pius 7 den 2den December 1804 i Notre-Dame i Paris, men han satte selv Kronen paa sit Hoved. Hans Haand beskæftigede sig heller ikke med underfulde Helbredelser. Ludvig 18 (1814—24) regerede uden at foretage nogen touche royale, men Carl 10 (1824—30) genoptog Ceremonien. Til Held for den reaktionære Konge og hans Tilhængere blev der fortalt, at nogle fromme Borgere i Reims havde reddet et Glasskaar med nogen Olie af la sainte ampoule, og Carl 10 blev da salvet og kronet med fuld middelalderlig Pomp og Pragt i Domkirken i Reims

den 29 Mai 1825. Den 69-aarige Konge, som knælende bøiede Hovedet dybt ned mod Altargulvet, var øiensynlig meget bevæget. Den næste Dag red han paa en hvid Hest i Spidsen for et langt Tog til Corbigny, holdt Bøn i Kapellet, og steg derpaa op i Klostrets store Sal, hvor han lagde sin Haand paa 121 Syge, der førtes frem af to saa ansete Mænd som Kongens Livlæge Alimbert og hans Livkirurg Dupuytren. Kongen sagde ved denne Lejlighed: le roi te touche, Dieu te guérisse! (mærk Ønskemaaden!) Det var sidste Gang, at le toucher royal fandt Sted i Frankrig. Tiden var bleven en anden. Men le saint Marcoul virker endnu blandt de Troende i Frankrig.

Fra det øvrige katolske Europa kan omtales, at den katolske Præst Joh. Josef Gaszner, † 1779, optraadte som Djævleuddriver og Undergører i Bispedømmet Chur og vakte Tilløb fra hele Syd-Tyskland. Han paaberaabte sig paa Skriftord som Mark. 16 om de Tegn, der bestandig skal følge de Troende (se ovenfor S. 31) og Hebr. 13 (Kristus er igaar og idag den samme). Flere af hans Helbredelser var dog af den Art, at Biskoppen, Keiser Josef 2 (Chur hørte dengang under Østrig) og den romerske Kurie tilsidst holdt det for rigtigt i Aaret 1776 at standse hans Virksomhed. Den store Befolkning hængte dog ved ham. Denne Tro paa underfulde Helbredelser vedbliver bestandig. Endnu i Schweiz siger man om en Mand: »Er hat eine gnärige Hand«, naar En er dygtig til at helbrede med Haandspaalæggelse. I Frankrig fandtes under Carl 10 (1824—30) en Prinds Hohenlohe, som paastod at stamme ned fra de gamle

Carolinger, og som mente ved Haandspaalæggelse at kunne helbrede Sygdom. Helbredelserne i Lourdes siden 1858 (Emile Zolas bekendte Fortælling derom) og i Valle de Pompeji ved Vesuv siden 1876 er Vidnesbyrd om Suggestionens Magt, ligesom de talrige Helbredelser, som den gamle Huguenot og Jordbruger Vignes i Cevennerdalen Vialas fuldførte efter Aar 1895 uden Haandspaalægning, alene med Ordene: »Gaa bort i Fred, og vær helbredet« — og med en rørende Enfoldighed og Uegennyttighed efter Matth. 10, 8: I har modtaget det for Intet, giv det for Intet (nemlig Undergaven til Helbredelse).

Uden Forbindelse med Religionen søgte Schweizer-Lægen Anton Mesmer ad videnskabelig Vei at begrunde sin Lære om den dyriske Magnetisme som en særlig Kraft. Han mente som flere tidligere, at det menneskelige Legeme kunde paavirkes af Himmel-Legemerne, og at der bestod en Vexelvirkning mellem vort Legeme og dets Omgivelser her paa Jorden. Fremdeles: at der fra det menneskelige Legeme udgik en Kraft, som han kaldte dyrisk Magnetisme, hvorved Syge kunde helbredes. Ved Tanke og Villie kunde denne Kraft gennem Berøring med Haanden eller ved Ledere af Træ, Glas og Jern overføres paa de Syge og paa livløse Ting. Han begav sig til Wien, hvor han vakte megen Opsigt, men da det viste sig, at hans Helbredelse af en blind Pige beroede paa Bedrageri (dog ikke fra hans Side), maatte han 1778 forlade Byen og begav sig til Paris. Her strømmede Mange til ham. Ved at stirre paa Patienterne eller ved at bestryge dem med Haanden langsomt og stadig

i samme Retning (ja Berøring var ikke engang nødvendig) opnaaede han store Resultater. Men ved flere andre af hans Kure forefaldt voldsomme Nervekriser med dødelige Udfald. Den franske Regering nedsatte en Kommission til at bedømme hans Praxis. Dens Erklæring gik ham imod: den mente, at de fleste af hans Helbredelser beroede paa Patienternes Indbildningskraft og Efterlignelseslyst, og at flere af hans Kure var skadelige for Sundheden. Mesmer reiste da til England, men forlod ogsaa dette Land og begav sig tilbage til Tyskland. Han døde ubemærket af Verden 1815 i Meersburg ved Bodensøen. Nu er man af den Mening, at den dyriske Magnetisme ikke er nogen særegen Kraft, og at der ikke er nogen Forskel paa den Tilstand, som Mesmer fremkaldte, og paa den hypnotiske Tilstand eller »magnetiske Søvn«, som Lægerne kan fremkalde ad anden Vei.

England. Med Henrik 7 (1485—1509) besteg Huset Tudor den engelske Throne. Paa hans Tid foretoges den kongelige Berøring (the royal touch) af de med the King's evil beheftede Personer saaledes: Kongen forberedte sig ved Skriftemaal og Gudstjeneste, derpaa begav han sig til den kongelige Sal og satte sig paa Thronen med blottet Hoved. Derefter oplæste hans Kapellan et Officium (the office), en Samling af Skriftord og Bønner; naar han kom til de bekendte Jesu-Ord i Mark. 16 om de Tegn, der skulde følge de Troende (se ovenfor S. 31) og særlig: at de skal kunne helbrede ved Haandspaalæggelse, blev de Syge førte frem foran Kongen, som lagde begge sine

Hænder om Nakken og Halsen paa dem, idet han sagde: Tangit te rex, Deus te sanat (Kongen berører dig, Gud helbreder dig). Erkebiskoppen ved Kongens Side gav dem hver en Guldmønt. Til Slut rakte den øverste Kammerherre Kongen Vaskevand og Haandklæde, hvorefter Kongen tog Afsked med Forsamlingen. Det nævnte Office eller Ritual blev med nogle Forandringer brugt af de efterfølgende Konger og Dronninger. Det kongelige Mønt-Kabinet i København har en saadan Guldmønt (»Angel«) fra Henrik 7des Tid med Billedet af Erkeenglen Mikael, som nedstøder Dragen (Joh. Aab. 12). — Reformationen i England blev gennemført ved Elisabeth, 1558—1603. Hun fastsatte Ordningen af den protestantisk-episkopale eller anglikanske Kirke, som i Læren er reformeert, men i Gudstjenestens hele ydre Præg halvkatolsk. Biskopperne vedblev ogsaa at have stor Magt, og den apostolske Rækkefølge gennem Ordination ved Haandspaalæggelse eller Forbindelsen med Rom paa denne Maade blev bevaret (se ovenfor S. 43). Nu indtraf det Mærkelige, at Elisabeth, der som Dronning ikke var bleven salvet, og som Protestant var »ude af Naadestanden«, helbredte lige saa godt som de tidligere salvede katolske Konger. Dette gav Folk noget at tænke paa. Skulde Undergaven altsaa ligge alene i Regentens Haand i Almindelighed? Eller — som Katolikerne mente — i Korsets Tegn, som Elisabeth jo brugte? Eller — skulde Helbredelsen ligge i de Syges Indbildningskraft? Vi seer, at den rette Betragtning nu mere og mere begynder at arbeide sig frem. Elisabeth selv lagde Vægten paa, at det var

Gud, som gennem hendes Haand helbredte den Syge. Derfor satte hun paa de Mønter, som efter Haandspaalæggelsen blev givne til de Syge, den Indskrift: »Af Herren er det gjort, og det er underligt for vore Øine« (Ps. 118, Matth. 21). Senere hen maatte man af Sparsommeligheds-Hensyn forandre Guldmønten til en Sølvmønt, og tilsidst faldt denne Pengegave helt bort.

Jakob (James) 1, 1603—25, Maria Stuarts og Darnleys Søn, blev Stuarternes Stamfader paa den engelske Throne. Han havde egentlig Lyst til at følge sine skotske Venners Raad: at ophæve denne Berørings-Ceremoni, men hans engelske Raadgivere satte igennem, at den vedblev. Skøndt Salvingen var bleven afskaffet i England ved Reformationen under Elisabeth, strømmede Folk alligevel til the royal touch, da man mente, at Gaven ogsaa kunde overføres ved Kroningen. Carl 1 (1625—49) vedblev ogsaa med Ceremonien, og den bekendte samtidige Læge Richard Wiseman siger, at under denne Konge og hans Efterfølgere var den kongelige Berøring saa kraftig som nogensinde, og at han selv har set Hundreder af Syge, som blev helbredte alene ved the royal touch, uden Anvendelse af noget Lægemiddel. Da Carl 1 blev henrettet 1649, galdt han i Manges Øine som en Martyr; Folk med skrofuløse Sygdomme søgte til hans Grav, og Tørklæder med Pletter af hans Blod havde samme Lægekraft som Berøringen af hans Haand. Saaledes blev f. Ex. en fjortenaarig blind Pige i Deptford ved London seende i Aaret 1649 paa denne Maade, efter at alle andre Lægemidler forgæves var

anvendte. Dette »Mirakel«, som vakte stor Opsigt, er dog ret forstaaeligt paa naturlig Maade saaledes, at Berøringen med Tørklædet har bygget paa tidligere lægekyndig Behandling, og at i Berøringens Øieblik Centralnervesystemet er blevet saa stærkt paavirket hos denne unge Pige, særlig da hun befandt sig i Overgangsalderen, at en Gengivelse af Synskraften kunde fremkaldes. Ligeledes anvendte man Splinter af Halshugnings-Blokken og noget af det Sand, som havde opfanget Blodet. Ja endnu i 1838 anvendte man paa afsides Steder som paa Shetlands-Øerne med Held Mønter med Carl 1stes Billede, som var gaaede i Arv fra Slægt til Slægt.

Cromwell og Republiken bekymrede sig ikke om Helbredelse ved Haandspaalæggelse, men med Restaurationen af Kongedømmet begyndte Ceremonien igen. Carl 2 (1660—85) havde allerede før sin Kroning under sin Landflygtighed 1651—60 i Frankrig og Tyskland berørt flere Syge med Held, hvorved han bestyrkede dem, som holdt paa Gavens Arvelighed. Han var reaktionær og halvkatolsk. Efter sin Kroning berørte han i een Séance i Juni 1660 henved 600 Syge, siddende paa Thronen med blottet Hoved. Den danske Læge Holger Jacobæus omtaler i sin »Reisebog« 1671—92 (udgiven af Vilh. Maar, Kbhvn. 1910) blandt de Ting, som i London er værd at see, denne Berørings-Ceremoni. Hans latinske Ord lyder i dansk Oversættelse saaledes: »Een Gang om Ugen, om Fredagen, berører Kongen (ɔ: Carl 2) i Gesandternes Sal dem, som lider af Hals-Svulster (strumosos), i Nærværelse af Biskoppen, som

Fig. 8. Carl 2 helbreder for the Kings evil. — John Brown, The Kings Evil.

siger: »Gud helbreder dig, Kongen berører dig.« Og førend de Syge gaaer bort, faaer de Gaver, navnlig en Guldmønt (jeg har endnu en saadan bragt hjem med fra England), hængende i et kødfarvet Baand, Mad og Drikke.« Det fremgaaer ikke her klart, om Holger Jacobæus personlig har overværet Ceremonien. Dette sees derimod tydeligt af en anden dansk Læges Beretning. I Dr. Niels Jespersens Regnskabsbog findes anført under hans Ophold i London Følgende: »2 Mai 1662. Samme Dag med en Karosse til Whithall at se, hvorledes Kongen lægede de Syge, idet han rørte ved deres Ansigter med sine Hænder og gav dem siden et Stykke Guld i et hvidt Taftes Bind om deres Hals; imidlertid stod to Præster i hvide Særker og læste over dem. Saae og samme Dag, hvor han spiste.« (Velvilligst meddelt af Hr. Postexpedient Klitgaard efter Haandskriftet i Aalborgs Stiftsbibliothek. Smlgn. Klitgaard: Dr. med. Niels Jespersens Regnskabsbog 1661—68 i Aarbogen 1913 »Fra Himmerland og Kiær Herred«). Denne sidste Beretning er formentlig det eneste Exempel paa, at en dansk Læge personlig har overværet the royal touch.

Den bekendte engelske samtidige Læge Richard Carr siger, at Carl 2 i Aarene 1660—82 har berørt 92102 Syge ɔ: 3700 Syge om Aaret. Trods dette store Antal af kongelige Haandspaalæggelser siger en satirisk Forfatter fra den Tid, at der aldrig er død saa mange i England af Skrofulose som under Carl 2. Endskøndt flere ansete Mænd attesterede Helbredelserne efter de Syges Hjemkomst, begyndte

paa mange Steder den offentlige Mening at vende sig imod Skikken, altsaa tidligere end i Frankrig. Men den store Mængde vedblev dog at søge til Kongen, selv efter at Pengegaven var afskaffet eller forandret til en Ubetydelighed: Troen paa den kongelige Haands Kraft var endnu stærk i Landbefolkningen, og Helbredelsen behøvede ikke at komme strax. Richard Carr siger ligesom André de Laurens (S. 63), at af 1000 Berørte bliver Halvdelen helbredet. Forstandige Folk henviste, ligesom i Frankrig, til, at Længslen efter og Haabet om Helbredelse, Spændingen, fornuftig Levemaade og Lægebehandling efter Mødet med Kongen kunde virke opmuntrende og helbredende paa mange af disse Dagslidere, saaledes at man dog med en vis Ret kunde sige, at den kongelige Haand havde gjort Udslaget, idet Sygdommens Magt ligesom var bleven knækket i dette Øieblik. (En hysterisk Mand eller Kvinde vilde vel ogsaa i vore Dage kunne blive helbredet paa denne Maade.) Mange ønskede derfor at bevare Skikken som en uskyldig religiøs Ceremoni, og Richard Carr siger: nequit unquam esse nocivus ɔ: »den kan jo aldrig skade«, hvad der dog ikke billigedes af dem, som fra et strengt Standpunkt ansaae Anvendelsen af Suggestion som uværdig for Lægen.

Vilhelm 3 (1689—1702) af Oranien fra de frie og oplyste Nederlande vilde ikke foretage nogen kongelig Berøring (»Giv de stakkels Mennesker nogle Penge og lad dem gaae deres Vej«), men »den gode Dronning Anna« (gift med den danske Prinds Georg eller Jørgen 1702—14) lagde Haanden paa flere Syge med gunstigt Resultat. Georg 1 (1714—27) af det

hannoveranske Hus ophævede for bestandig the royal touch i England. Den offentlige Mening var nu afgjort imod den. I Aaret 1718 gav Englands Konge Afkald paa Titlen »Konge af Frankrig«.

Fig. 9. Valentine Greatrix, kaldet Greatrakes. Efter et Kobberstik i privat Eie i København.

Men ude i den store Befolkning vedblev Mange at holde fast ved Troen paa Helbredelse ved Haandspaalæggelse. Valentine Greatrakes, en Irlænder, havde tjent i Cromwells Hær og som Belønning faaet

Embedet som Sekretær hos Fredsdommeren i Cork. Denne Stilling blev taget fra ham ved Restaurationen af Kongedømmet i 1660, og han begyndte nu at optræde som Mirakel-Doktor, først ved at lægge sine Hænder paa de Skrofuløses Halsbylder, siden ved at stryge Gigtsvage og Lamme med Hænderne ned ad Lemmerne. Han kaldtes derfor »den irlandske Stryge-Doktor« (the Stroker) og opnaaede stor Berømmelse ikke alene i Irland men ogsaa i England, hvor han helbredte flere Syge, som Carl den 2dens kongelige Haand ikke havde kunnet hjælpe. I et Brev til Erkebiskoppen af Dublin siger han: »Jeg er bleven ledet til min Gerning ved en indre Stemme, som i Søvne og i vaagen Tilstand sagde til mig: Jeg har givet dig Gaven til at helbrede the royal evil.« Flere ansete og forstandige Mænd har attesteret Helbredelser, foretagne af ham. I Aaret 1663 udgav han et lille Skrift om sig selv og sine Helbredelser. Han døde 1683. — Ved Aar 1670 seer vi endog en engelsk Doktor Joh. Bayle meddele om sig selv, at han har helbredet for Halssvulster en Patient efter Plinius' Raad: at lægge en død Mands Finger paa Svulsten. Det forekom da den Syge, som om en kold Strøm blev skudt gennem Hjertet — naturligvis en Gysning.

Tyskland og *Norden*. Ved Reformationen løsrev en Del af Schweiz og Holland, det nordlige Tyskland, Danmark, Norge og Sverrig sig fra den katolske Kirke. Den ny Bevægelse, som stod i Forbindelse med Renæssancen og Humanismen, fremkaldte ikke alene et Brud med Romerkirken, men ogsaa med

flere kirkelige Skikke fra Oldkirken og Aposteltiden. Den katolske Messe med den mystiske Forvandling og Offertjeneste (S. 43—44), Sakramenternes magiske Kraft m. m. blev hos Protestanterne i Tidens Løb mest til en Prædiketjeneste; Troen paa de overnaturlige Naadegaver gennem Biskoppens og Præstens Haand forsvandt, eller hyldes kun i enkelte høikirkelige Kredse. Derfor troer man i de protestantiske Lande i Almindelighed ikke paa, at nogen guddommelig Gave overføres ved Præstens Haandspaalæggelse ved Daab og Syndsforladelse, ved Bryllup eller ved Præste-Indvielse, ved Kongers Salving og Kroning. Saafremt man indrømmer, at der dog tilføres noget guddommeligt, skeer det efter protestantisk Tankegang ved »Guds Ord«. Da Christian 8 den 28 Januar 1840 blev salvet og kronet i Frederiksborg Slotskirke — den sidste af saadanne Handlinger i Danmark — har formentlig hverken han eller Biskop Mynster tillagt Salvelsen og Haandspaalæggelsen nogen Meddelelse af overnaturlig Kraft. Den har for dem kun været en symbolsk Skik. — Naar Heine siger i sit smukke lille Digt: »Du bist wie eine Blume« (Melodi af Schumann):

Mir ist, als ob ich die Hände
aufs Haupt dir legen sollt',
betend, dass Gott dich erhalte
so rein, so schön und hold,

da er dette kun et lyrisk-erotisk Intermezzo, uden at Heine, selv i Tanken, vilde lægge nogen dybere Betydning i denne Haandspaalæggelse.

Men i anden Henseende vedblev Lutheranerne at holde fast ved det Gamle. Man bevarede Troen paa

Biblen som Guds inspirerede og ufeilbare Ord. Altsaa vedblev den gamle Mirakel-Tro. Luther spottede i lige Grad »Fru Fornuften« og sin store Samtidige Kopernikus, † 1543, fordi han lærte, at Jorden bevægede sig omkring Solen. Luther følte sig ogsaa mange Gange personlig forfulgt af Djævlen, og hans Kirke holdt fast ved Troen paa stadige Djævle-Besættelser og -Uddrivelser. Hexeforfølgelser og Hexebaal er et mørkt Blad i den lutherske Kirkes Historie. Da Protestanterne benyttede Biskopper og Præster, som ikke var ordinerede med Haandspaalæggelse af katolske Biskopper, blev den gamle Livsaare overskaaren, som hidtil havde forbundet dem med den gamle Kirke. Martensen fortæller i sit Levned II, at, da han i Aaret 1854 skulde indvies til Biskop over Sjælland, kom et Par af de mest ansete Præster indenfor Grundtvigs Retning til ham og bad paa egne og Andres Vegne indstændigt, om han vilde lade sig ordinere med Haandspaalæggelse af Biskop Faxe i Lund, da man i Sverrig, ligesom i England, mente bestandig at have den apostolske Rækkefølge i Orden siden den katolske Tid. Men Martensen vilde ikke indlade sig derpaa.

Luther med hele sit mørke Syn paa Djævlens og Syndens Magt i Mennesket beholdt fra Oldkirken og Romerkirken Djævle-Uddrivelsen (Exorkismen) før Daaben, da det nyfødte, ikke døbte Barn betragtedes som besat af Djævlen. Denne Skik blev først afskaffet i Danmark og Norge 1783 som Følge af den stigende Oplysning, men dette skete ikke uden Uvillie fra mange Rettroendes Side. Christian den 5tes

Ritual af 1685, som gælder endnu, handler i Cap. 6 Art. 3 om de Besatte og om dem, som plages af Djævlen og hans onde Redskab. Ved Siden af Forsigtighed i Behandlingen af den Syge er det Hele dog holdt i Tankegangen fra det nye Testamentes Djævle-Besættelser og -Uddrivelser. Enkelte Gange i Nutiden har Troende da ogsaa ment at burde handle efter Jesu Anvisning.

Johan Christoff Blumhardt var en gudsfrygtig Præst i Württemberg. Som ung Theolog blev han en Gang angreben af en meget udmattende Sygdom, der ogsaa viste sig ved et hæsligt Udslet over hele Legemet. Da kom der en Dag en frygtelig Angst over ham, at han maaske skulde gaae saaledes om for bestandig. Han kastede sig derfor paa Knæ i en Krog af Stuen, og bad af Hjærtens Grund til Gud om Hjælp. Da han stod op, følte han, at han var bønhørt, og han mærkede, hvorledes Sygdommen ligesom gled ned ad ham gennem hele Legemet. Kort efter var han rask, og Udslettet forsvandt. Som gift Mand blev han, 31 Aar gammel, Præst i Möttlingen paa det nordre Affald af Schwarzwald. Her fik han 1843 at gøre med den 25-aarige ugifte Gottliebinn Dittus, som led af Hysteri, samtidig med at hun og Familien foruroligedes ved Spøgeri i Huset. Naar Kramperne kom, kunde Pigens Legeme løftes i en Bue op over Sengeleiet, Fraaden stod hende ud af Munden, og det var tydeligt for Præsten og de Andre, at hun var besat af Djævlen. Han greb da hendes Hænder, søgte at lægge dem sammen og tilsagde hende trøstende Ord. Saa veg Djævlen for en Tid ɔ: Kram-

perne hørte op. Denne Kamp med den Onde varede omtrent halvandet Aar, men samtidig begyndte lignende Tilfælde blandt Pigens Søskende i Huset. En fremmed Stemme raabte ud af Søsterens Mund; i Løbet af et Kvarteer kunde den blive ved med at raabe med et eneste Skrig ud af hendes Strube, og gav sig i Lighed med Djævlen i Mark. 1, 24 tilkende som en ond Aand, der stod Kristus imod. Saadanne Fænomener, som den Lægekyndige og Oplyste er fortrolige med, vakte stor Opsigt blandt Landbefolkningen. Blumhardt vandt tilsidst Seir over disse Djævle. Nu fulgte der store religiøse Opvækkelser i Sognet og i hele Omegnen. Folk strømmede til Præstegaarden, skriftede deres Synder og fik Syndsforladelse af Blumhardt med den sædvanlige kirkelige Haandspaalæggelse; men under denne Handling søgte Flere tillige Helbredelse for deres Sygdomme, idet man mente, at den hellige Præsts Hænder kunde bevirke dette. Øvrigheden forbød ham 1845 at drage Helbredelse med ind i Sjælesorgen, et Forbud, der dog ikke ramte Blumhardt, da han ikke selv bevidst havde lagt an derpaa. Men da Befolkningen vedblev at betragte ham som en Undergører, da han ved Læsning i Biblen fandt, at Jesus virkelig havde lovet sine Troende Helbredelsens Gave, og da han under sit hele pietistiske Syn paa Livet mere og mere blev forvisset om, at han som Sjælesørger, Læge og Undergører kunde udrette noget, opgav han sin Stilling som Præst i Statskirken og købte 1852 Bad Boll med en Svovlkilde i Württemberg. Her oprettede han en Kur-Anstalt, hvor Syge blev behandlede, og Mange helbredte paa Legem

og Sjæl ved Bøn og Haandspaalæggelse, Gudstjeneste, Lægetilsyn og sundt Liv i den frie Natur. Han døde 1880. — Noget Lignende fandt Sted ved Anstalten i Männedorf ved Zürichersøen, hvor Jomfru Dorthea Trudel og Samuel Zeller siden Aarene 1855—60 har helbredt Hundreder af Syge ved Bøn og Haandspaalæggelse.

Frederik Boltzius, Søn af en Ombudsmand i Værmeland i *Sverrig*, drog tidlig bort fra sit Hjem, for selv at tjene sit Brød, da Faderen var drikfældig. I en Alder af 28 Aar blev han vakt til Syndserkendelse og Bod. Da han havde faaet Ro i sin Sjæl, læste han meget i Biblen, og blev da opmærksom paa de bekendte Ord i Mark. 6 og 16 samt i Jak. 5 om Salving af de Syge med Olie; tillige læste han om Jesu Løfter i Joh. 14—16: at de Troendes Bønner skal opfyldes. En hel Tankerække, som Nutidens protestantiske Kirker syntes at have forladt. Da han var 41 Aar gammel, fik han en daarlig Fod. Han prøvede nu Bønnens, Salvelsens og Haandspaalæggelsens Kraft paa sig selv, og Foden blev rask. Nu vidste han, at han havde Guds Aand i helbredende Retning (Matth. 12, 27—28, Apostl. Gern 10, 38), og forsøgte sig med gunstigt Resultat paa Andre. Som Handelsmand, Prædikant og Undergører drog han om blandt Landbefolkningen og vakte stor Opsigt: Syge, der var opgivne af Lægerne, blev raske efter Berøring af hans Haand og Salving i Forbindelse med Bønnen. Tilsidst nedsatte han sig i Stockholm og Göteborg, hvor Skarer af Syge af alle Stænder, ogsaa uden for Sver-

rig, søgte til ham. Han var meget gavmild overfor trængende Syge. Naar han efter Salving og Bøn lagde Hænderne paa de Syge, kunde han ligesom Jesus i Mark. 5 føle, at en Kraft udgik fra ham, og de Syge forsikkrede flere Gange, at de følte en lignende Kraft gennemstrømme dem. Sligt lader sig nu meget godt forklare paa naturlig Maade. Gennem Svededuge og Tørklæder fra hans Legeme helbredte han paa Afstand ligesom Paulus i Apostl. Gern. 19. Han døde i Sverrig 1910 i en Alder af 74 Aar.

I *Norge* har de gamle Knive og Øxer ved Berøring eller Strygning bestandig Lægekraft i Folketroens Øine som dygtige til at fordrive Værk, stille Krampe, bevirke en let Fødsel, fremkalde Frugtbarhed hos Kvinden og lign. Denne Kraft har de paa Grund af, at de har været brugte i gamle Dage med Hænder, der har øvet Storværk med dem ɔ: der er dræbt mange Fjender med dem. I Midten af det 19de Aarhundrede var der ogsaa en gammel Soldat i Norge, som blev anset som dygtig til at helbrede med Haandspaalæggelse, fordi han i sin Tid i Krigen med sin Haand havde dræbt mange Fjender.

I *Nord-Amerika*, hvor religiøse Partier store og smaa skyder op som Paddehatte ved Siden af hverandre, danner Spiritisme og Mysticisme en besønderlig Modsætning til den øvrige virksomme Nutids-Befolkning med praktiske Tendenser og Ingeniør-Kundskab. Her har Mesmers Theori om den dyriske Magnetismes Overførelse ved Haandspaalæggelse paa livløse Genstande faaet en parodisk Anvendelse ved Troen paa

dandsende Borde. — Christian Science (den kristne Visdom) et Samfund, som blev stiftet omtrent 1878—80, tæller nu 2—3 Millioner over hele Verden. Dets Tilhængere mener at have naaet den fulde Erkendelse af Guds Væsen og af Aandens absolute Magt over den legemlige Verden, i Forbindelse med den klare Indsigt af, at det Onde er Intet over for den af Gud opfyldte. De hævder, at de som Jesu rette Disciple bestandig kan helbrede ved Bøn og Haandspaalæggelse.

Et amerikansk Sidestykke til Svenskeren Boltzius var Francis Schlatter. Han fødtes 1855 i Elsass, men optraadte 1895 som Guds Profet og Undergører i det sydvestlige Nord-Amerika. Han drog omkring og forkyndte Guds Kærlighed og Sjælens Fred, og han har helbredet Hundreder af Mennesker ved Bøn og Haandspaalæggelse: Blinde fik deres Syn, Døve kom til at høre, Lamme og Krøblinger gik raske omkring og priste Gud, man kappedes om at røre ved hans Kjortelflig, Pilgrimstog med Folk af alle Stænder søgte til ham. Til Brug for dem, som ikke personlig kunde komme under Berøring af hans Hænder, sendte han Hansker, som han havde berørt med sin Haand. Han kunde have tjent store Summer, men ogsaa han viste denne eiendommelige Enfold eller hellige Ligegyldighed for Menneskers Hyldest og Verdens Tillokkelser, som ofte findes hos de religiøse Undergørere. I extravagant Klædning og med nøgne Fødder drog han om i Colorado, Texas og San Francisco. Undertiden blev han kastet i Fængsel, undertiden sat i Galehus. Tilsidst fæstede han Bolig i det nordvestlige Colorado i Byen Denver. Hans Ansigt var blegt og ædelt, hans

Haar og Skæg langt; hans dybe blaa Øine var som oplyste af en overnaturlig Ild. Han kaldte sig »Faderens Søn« og Guds Sendebud paa Jorden. Selv mente han sig kun at være en ringe Person, men den himmelske Fader vilde gennem hans Ord og Hænder udrette store Ting. Han levede i stadig Bøn og fastede strengt, een Gang endog i 40 Døgn ligesom Jesus. Men pludselig en Dag, just som han stod paa Høidepunktet af sin Berømmelse, forsvandt han. Den 14 November 1895 om Morgenen fandt man paa hans Bord en Seddel med den Paaskrift: »Min Mission er forbi. Faderen kalder mig tilbage. Jeg siger Eder Farvel. Francis Schlatter«. Siden den Dag har man ikke seet ham eller hørt fra ham. Flere af hans Tilhængere mente, at han var optagen til Himlen; Andre, at Politiet paa en eller anden Maade havde faaet ham bort fra Byen og Egnen af Frygt for en altfor stor Skandale paa Grund af den Lettroenhed, hvormed Folk sluttede sig til ham. Francis Schlatter har aabenbart hørt til den for Lægerne velkendte Slags af Syge, som er besatte af Theomani eller Profetomani ɔ: en Mani efter eller Tilbøielighed til at ansees for Guds Redskaber. Han har hørt til disse »religiøse Vagabonder«, som vandrer rundt om i Landene fra Sted til Sted, saaledes som det kendes hos Epileptikere, Hysterikere, degenererede Individer, Drankere, Melankolikere og andre Sindssyge, samt hos Patienter med syfilitisk Hjerneaffektion. Saadanne religiøse Sværmere bilder sig ind, at de hører Guds Stemme, og de maa derefter udføre hans Befalinger.

Francis Schlatter forsvandt 1895, men Nord-Amerika

har siden den Tid havt flere Mænd, der mente sig at være i Besiddelse af en lignende Undergave. Se ovenfor ved »Christian Science«. Endnu i dette Aar 1914 er Opmærksomheden for Haandspaalæggelse atter bleven vakt. Nordamerikaneren Upton Sinclair, tidligere bekendt bl. A. ved de Sultekure, hvormed han mente at have helbredet sig selv, har skrevet en Artikel i Londoner-Tidsskriftet »Nash«, hvor han, støttende sig til Biblen, tidligere Erfaringer og Selvoplevelser, lærer, at næsten ethvert Menneske kan helbrede et andet Menneske ved Haandspaalæggelse. De underfulde Kræfter skal komme fra det Sjæleliv, som ligger skjult i Underbevidstheden.

Det er bekendt, at der gives Blinde, Døve, Stumme, Vanføre og Lamme, hvor Sygdommen er begrundet i Hysteri. Suggestionen spiller derfor en betydelig Rolle ved saadanne Patienter. Derfor siger Lægerne med Rette: det er Troen, som frelser ɔ: helbreder (la foi qui guérit, the healing faith), ikke i religiøs Betydning om Troen paa en magisk virkende Kraft, som skulde boe i Undergøreren og fra ham ved Haandspaalæggelse eller ved Berøring af ham skulde gaae over i den Syge, men om en ved Troen forandret sjælelig Tilstand i den Syge, hvorved der bevirkes helbringende Virkninger i Legemet.

Vi har fulgt Haandspaalæggelsen gennem Tidernes Løb. Nutidens Videnskab har intet at gøre med den Haand og det Ord, som byder Djævlen at fare ud af Legemet, ei heller med den Haand, som ved Berøring menes at kunne tilføre den Syge guddomme-

lig helbredende Kraft. Men vi ser med Ærbødighed og Taknemmelighed paa Lægens Haand, naar han undersøger den Syge, eller naar han foretager Operationen. Dette er den rette Haandspaalæggelse i Retning af Helbredelse.

LITERATUR

Hillebrandt: Ritual-Literatur: Vedische Opfer und Zauber, Strassburg 1897.

Jeremias: Das alte Testament im Lichte des alten Orients. 1904.

Schrader: Die Keil-Inschriften und das alte Testament, ed. bei Zimmern und Winckler. Berlin 1902.

Cumont: Les mystères de Mithra. 1902.

Dieterich: Mithras-Liturgie. 1903.

Harnack: Texte und Untersuchungen, VIII: Medicinisches. 1892.

Weinreich: Antike Heilungswunder. 1909.

Behm: Die Handauflegung im Urchristenthum 1911.

Bückmann: Über die Wunderkräfte der ersten Christen (Zeitschrift für luth. Theologi 1878).

Nielsen: Apollonius fra Tyana. Kbhvn. 1878.

Thomas Bartholin behandler i sin Bog: De morbis Biblicis miscellanea medica, Frankfurt 1705, flere af Jesu Helbredelser og søger at forene sit lægevidenskabelige Standpunkt med Datidens Theologi, idet Sygdommene erklæres for Djævlens Værk. I Cap. 17 behandles Tilfældet med den blodsottige Kvinde i Mark. 5; i Cap. 18: den »maanesyge« Dreng i Matth. 17, der rigtigt opfattes som en Epileptiker; Cap. 19 handler om Djævlebesættelser, Cap. 20 om den Blindfødte i Joh. 10, og Cap. 27 om Syges Helbredelse med Olie, Mark. 6 og 16, Jak. 5.

A. Franklin: Les médecins, Paris 1892 (La vie privée d'autrefois).

Henry Meige: Prophètes et Thaumaturges au XIX siècle (Journal des connaissances médicales 1896).

L. Landouzy: Le toucher des Ecrouelles, Paris 1907.

Black: Folk-Medicine, London 1883.

Raymond Crawfurd: The Kings evil, Oxford 1911. Denne Forfatter har velvilligst tilladt, at et Billede fra hans Bog er optaget i nærværende Skrift S. 52.

Ebstein: Die Heilkraft der Könige (Deutsche med. Wochenschrift 1908).

Ebstein: Zur Geschichte der Krankenbehandlung durch Handauflegung und verwandte Manipulation (Janus 1910—11).

F. H. Garrison: Medizinisch-Historische Denkmäler des Königübels in der medizin. Bibliothek des Kriegsministeriums zu Washington (Archiv für Geschichte der Naturwissenschaften und der Technik VI. 1913).

Olrik: Danske Helgeners Levned. 1893—94.

Vilh. Grønbech: Vor Folkeæt i Norden III. 1912.

Villads Christensen: Baareprøven. 1900.

Kjølhede: Blumhardt og Bad Boll, 1886.

Bernhard Nielsen: Fr. Boltzius og Sygehelbredelserne i Sverrig. Christiania 1887.

Henvisningerne til den største Del af denne Literatur skyldes Hr. Dr. Johnsson og Hr. Docent Dr. med. Maar.

MEDICINSK-HISTORISKE SMAASKRIFTER

Hvert Hefte af Medicinsk-historiske Smaaskrifter optages af et Arbejde af en enkelt Forfatter og udgør et afsluttet Hele.

Hefterne udkomme tvangfrit, i Almindelighed 3 Hefter om Aaret; Prisen for hvert Hefte vil i Reglen være 1 Krone.

De udkomne Hefter ere:

Professor, Dr. phil. FINNUR JÓNSSON: *Lægekunsten i den nordiske Oldtid.*

Kredslæge K. CARØE: *Bøddel og Kirurg.*

Professor, Dr. phil. & litt. & sc. & med. J. L. HEIBERG: *Sindssygdom i den classiske Oldtid.*

Bibliothekar, Dr. med. E. WICKERSHEIMER: *Hundegalskab og Strandbade.*

Politilæge SØREN HANSEN: *Primitiv Trepanation.*

Dr. med. K. K. K. LUNDSGAARD: *Brillernes Historie.*

Læge J. W. S. JOHNSSON: *Lidt om Landefarernes og Lægernes Reklame i ældre Tid.*

Det nærmest følgende Skrift vil blive:

Professor, Dr. med. & sc. CARL JUL. SALOMONSEN: *Asklepios' Helligdom paa Kos.*

VILHELM TRYDE